

KERESZTYÉN IGAZSÁG

A Ω

V. ÉVFOLYAM ♦ GYÖR ♦ 1938 ♦ DECEMBER ♦ 12. SZÁM

TARTALOM: Köszöntjük a hazatért Fejvidéket! — Királyod jön! Wolf Lajos.
— Karácsony. Zászkaliczky Pál. — Vegyük elő az ifjúság ügyét! Dezséry László.
— Vájd ki. Reményik Sándor. — Cselekedeteink szerint! Túróczy Zoltán. —
A misszió mai helyzete. Báó Podmaniczky Pál. — **Evangélikusok Romániában.**
Kolozsvári Andor. — **Furcsa dicséret.** Scherer József. — **Krónika.** Események sodrában.
— Tanulságok egy teológiai vitából. — **Szóljegyzetek.** — **Egyházi figyelő.** Néhány
szó az egyházaknak adott államsegélyekről. — **Szellemi élet.**

KERESZTYÉN IGAZSÁG

AZ EVANGÉLIKUS ÉRTELMISÉG FOLYÓIRATA

Főszerkesztő:

D. Dr. PRÖHLE KÁROLY Lic. Dr. KARNER KÁROLY

Felelős szerkesztő:

Társszerkesztők:

Dr. SÓLYOM JENŐ és Dr. HILSCHER ZOLTÁN

Belső munkatársak:

**Dr. Ajkay István, Budaker Oszkár,
Dér Zoltán, Gyarmathy Dénes, Dr. Jánossy Lajos,
Kapi-Králik Jenő, Dr. Kiss Jenő, Rozsondai Károly,
Scholz László, Dr. Vető Lajos, Dr. Wiczian Dezső,
Wolf Lajos.**

MEGJELENIK MINDEN HÓ ELEJÉN.

Előfizetési ár: egész évre 6 P, félévre 3 P, egyes szám 60 fillér.
Postatakarékpénztári csekk számla 45.031.

Szerkesztőség: Sopron, Arany János-u. 9.

Budapesti szerkesztőség: XI., Ecsed-u. 10/b.

Kiadóhivatal: Győr, Petőfi-tér 2.

Közlemények utánnyomása a szerkesztőség engedélye nélkül tilos.

Három címet

*kérünk minden előfizetőnkől. Hálásan ve-
szünk többet is, de úgy gondoljuk, senkinek
sem lesz nehéz három olyan címet közölni,
amelyre mutatóványszámmal küldhessük. Kül-
önösen gondoljanak azokra az értelmiségi
rokonokra, ismerősökre, akik a felszaba-
dult területen vagy szóróványban élve, valészí-
nűleg nem ismerik még a Keresztyén Igaz-
ságot. Ha talán nincsenek is abban az anyagi
helyzetben, hogy előfizethetnének, a hozzá-
juk eljutó mutatóványszámban legalább egy al-
kalommal venni fogják testvéri üdvözlötünket
és szolgálatra való készségünk bizonyítékát.*

KERESZTYÉN IGAZSÁG

AZ EVANGÉLIKUS ÉRTELMISÉG FOLYÓIRATA

Főszerkesztő :

D. Dr. PRÓHLE KÁROLY

Felelős szerkesztő :

Lic. Dr. KARNER KÁROLY

Társszerkesztők :

Dr. SÓLYOM JENŐ és Dr. HILSCHER ZOLTÁN

V. évfolyam.

1938.

Baross-nyomda Uzsaly és Koncz Győr, Andrássy-út 24.

Királyod jön!

Filippi 3, 12.: „Nem mondom, hogy már elértem, vagy hogy már tökéletes volnék; hanem igyekezem, hogy el is érjem, amiért meg is ragadott engem a Krisztus Jézus.“

Sok ma a kereső ember. Találkozunk sokkal, aki szeretne keresztyén lenni, de számtalan kétsége miatt nem tud eljutni a döntésig. Megható igyekezet él benne, hogy túljusson minden gátló akadályon, de nem tudja megragadni a lelkére tartozó dolgokat. Világosan látja, hogy élete fölött nem tudná Úrnak elfogadni és Istennek vallani azt, akit gondolatai szűk korlátai közé be tudna zárni, mégis erre törekszik. Sokszor érezte, hogy voltak pillanatai, — egy-egy mélyen átérezett imádságban, vagy amikor el tudott jutni az úrvacsoravételig, — amikor majdnem meg tudta ragadni Krisztust, hogy azután soha el ne bocsássa már magától. Mire azonban kinyújtotta kezét, ismét eltűnt előle. Megint nem sikerült. Ki tudja, hányadszor már, s nagyobb lett kétsége, csalódása, mint volt valaha. Fájón kérdezi: hát el vagyok zárva végképpen a keresztyén élettől? Hát sohasem sikerülhet megragadnom a Krisztust?

Soha! Ezen az úton soha!

Igénkben Krisztus alázatos és boldog híve, Pál szól és ő is így beszél: Nem értem el. Nem vagyok tökéletes. Tehát e téren ő sem jutott előbbre, mint sok kereső mai ember.

Mégis, az ő életében valami egészen döntő jelentőségű változás állott be. „Jézus Krisztus ragadott meg engem.“ Átélté damaszkuszi óráját. Isten belenyult életébe és mindent gyökerezen megfordított. Minden életértékét át kellett értékelnie. Mindent, amivel eddig dicsekedett (4—6 v.), értéktelennek ítélte (8. v.). Mikor így mindent elveszített, akkor jutott el Jézus Krisztus ismeretének gazdagságára.

Új egyházi évet ajándékoz nekünk Isten kegyelme. Adventben élünk. Eljövételre készülünk. Advent sohasem azt jelentette, hogy elindult az ember és megérkezett Istenhez, hanem mindig *Isten* jövetelét jelentette. Nem én ragadom meg Krisztust, hanem engedem, hogy Ő ragadjon meg engem és magáévá tegyen. Minden más törekvéssel fel kell hagynom. Késznek kell lennem, hogy semmisnek ítéljem vallásosságomat. El kell ismernem, hogy keresztyén ismereteim és neveltetésem nem elég. Meg kell látnom, hogy minden törekvésem ellenére üdvösségem útján egy lépést sem mehettek előbbre. Hogy hiába mutathatok rá Pálhoz hasonlóan életem még annyi külső eredményére. Ezekkel nem tudok Isten előtt megállni. Annakra megsemmisítően uralkodik felettem bűnöm, hogy csak kétségbeesett kiáltás szakadhat fel belőlem: „Óh én nyomorult ember, kicsoda szabadít meg engem e halálnak testéből! (Róm. 7, 24.)

Advent Királya, Jézus Krisztus ilyenkor jön el, hogy mint ígérte, tehetetlenségemben megragadjon engem. Ha engedem magam megragadtatni, nem enged el soha többé. Nem hagy cser-

ben félúton. Élvezet a győzelem jutalmáig. Megragadtatva Krisztus által elérem, ami után annyira igyekezem: elhívásom jutalmát.

Wolf La'os.

Karácsony.

Az elsőt annak idején mennyei angyalseregek és betlehemi pásztorok ünnepelték. A római császár népszámlálást rendelt el, de örök titok marad, hogy az újszülött Jézust beleszámították-e az emberiségbe vagy pedig nem. Az angyalok és pásztorok beleszámították Jézust az ünneplésükbe, ott ő volt a központ. *A mai karácsonyi ünneplésből pedig semmi sem hiányzik úgy, mint épen a karácsony központja: Jézus.* Akkor érzéketlenül mentek tovább az emberek a betlehemi jászol mellett, — s ma sem sokat törődik vele a világ. E világnak ezernyi gondja-baja van karácsonykor: karácsony nevében vásárol és ajándékozik, boldogságot kíván közel és távol, ragyog az arca az örömtől és igyekszik letörölni a szomorúság könnyeit. Mégis háttérben és elfelejtve marad az, akiért mindez történik: az újszülött Krisztus.

A mai karácsonyi ünneplés tele van Krisztus-ellenes vonásokkal. Az ilyenkor felfokozott üzleti szellem megdöbbenően hamis ünnepléshez vezet. Ragyogó kirakatok, tömött üzletek, roskadó díszes karácsonyfák, megilletődött ajándékozások, pepeselő jótékonykodás jellemzik a mi karácsonyunkat. A ragyogó kirakat üzleti éhséget takar, a díszes karácsonyfa üres ünnepi hangulatot, az ajándékozó jótékonykodás pedig hazug önérdeket szolgáló farizeusságot. Csillogó dísz, tartalomnélküli lim-lom és gyökértelen hangulat az egész, amelyből hiányzik az élet, a szív, hiányzik maga a Krisztus. Ezért olyan tisztavirágéletű az egész karácsonyi ünneplés, mert hangulatokból, gyökértelen érzelmességekből még sohasem született tartós érték.

Karácsony pedig de sokkal többet kínál nekünk!

Ez a világ megelégszik a történelmi Krisztus emlegetésével. Azt gondolja, ha elismeri a Krisztus nagy történelmet fordító szerepét, az már elég. Vagy ha ennél tovább menve, a karácsonyi evangélium történetének erkölcsi és érzelmi hatásait igyekszik érvényesíteni, akkor talán már mindent megtett. Karácsony azonban több akar lenni ennél. A történelmi Krisztusnak nemcsak az emberiség, de az én életem történelme szempontjából is életfordító erővé kell lennie. *Ő nemcsak a történelembé belépett Isten Fia, de az én életembe is belépni akaró, személyes Megváltó,* aki számomra is megszületett akkor kegyelemből. Ezt a kegyelmet kínálja ma is nekem. Amennyire igaz az, hogy az én életem Krisztusa, Megváltója csak a történelmi Jézus Krisztus lehet, — igaz az is, hogy a történelmi Jézus üres fikció, egy történelmi név csupán, (még ha a legnagyobb is!) akkor, ha nem az én életem Krisztusa. Krisztus személyes Megváltóm akar lenni.

Ez a világ megeleégszik a távollevő Krisztussal. Minden karácsonyi ünneplésünkben, a sok csillogásból és felületes karácsonyi ünneplésből távolmarad Krisztus. Valahogyan önkénytelenül is megérzi a világ, hogy kényelmetlen lenne számára Krisztus közelsége, mert megmutatkoznék karácsonyi ünneplésének minden hamissága, gyökértelensége és üres hangulatisága. *Krisztus közelsége mindig leleplez.* Amilyen mértékben közeledik vagy kerül a középpontba Krisztus karácsonyi ünnepléseinknél, ugyanolyan mértékben mutatkoznak meg mulasztásaink, bűneink, mint egész keresztyenségünk alapjai. Engedjük közel jönni, közénk jönni Krisztust! *Karácsony épen erről beszél: Krisztus köztünk, az Isten közénk jött!* Itt tehát nincs kevesebbről szó, mint az örök evangéliumi üzenetről: az Ige testté lett és közöttünk lakozik! Az Isten közöttünk! Bár Krisztust nemcsak mint valami távollevőt emlegetem, s így mesélek róla szép kegyes történeteket másoknak, — mégsem érzi meg senki sem, hogy Krisztus közénk jött születése alkalmával, hogy rajtunk nyomorúságunkban segítsen, bűneinkből megváltson. Pedig karácsonynak ez az üzenete: Krisztus közöttünk akar lenni!

Karácsony a szeretetsomagok ünnepe. Ilyenkor ez a magát keresztyénnek tartó világ meg akar elégténi minden éhező száját és örömet akar varázsolni a szomorúság tanyáin is. A bűn és nyomorúság legsötétebb mélységeibe is karácsonyi örömet akar vinni. De vajjon lehetséges-e ez Krisztus nélkül? Krisztus nélkül nem lesz-e minden öröm, minden részvét csak pillanatnyi érzélem-hullám, amely a karácsonyi fényszórók villanásával együtt alszik ki?! Vajjon ér-e valamit is az az éhezőnek csak most nyújtott kenyér, megérzi-e benne a szeretetadta táplálékot, ha vele együtt nem adjuk az ige kenyerét. Karácsonykor a menyből alászállott kenyeret kell osztogatni elsősorban: a Krisztust, mert Krisztus az igazi táplálék akar lenni.

Mit meg nem tesz az Isten azért, hogy igéje teljesevésbe menjen! Az ige ígérete Betlehemre vonatkozott: ott kellett születnie a Megtartónak. De hogy ott megszülethessék, egy pogány császárnak az egész világ számára népszámlálási parancsot kellett kiadnia, hogy Jézus földi szülei Betlehembe menjenek. A világ így kénytelen igen sokszor öntudatlanul is Isten dicsőségét szolgálni és az ő céljainak engedelmeskedni. Az is csodálatos, hogy Isten Fia ilyen nevű helységben született. Betlehem azt jelenti: a kenyér háza. Jézus magát a mennyből alászállott kenyérnek mondja, aki karácsony éjszakáján azt a nyomorúságos judeai vároškát az életkenyér házává méltatta.

Karácsonykor Betlehem a kenyér házává lett, még pedig olyan kenyér házává, ahová a pásztoroktól kezdve az angyalokig mindenki elmehet és ahol mindenki kielégülést talál. Nem pillanatnyi hangulatot, édes érzémet, vagy olyan táplálékot, amely pillanatnyi hatású — de örökélet kenyerét, amelyből valaki ha eszik, soha többé meg nem éhezik. Gyerünk „a kenyér házába“ — mondták a pásztorok. A mi karácsonyi ünneplésünknek ez

lehet egyetlen központja: a kenyér háza. Ez a lényeges. Kirakateresztyénségünk minden cicomás talmisága, hazug, gyökértelesen öröme, Krisztustalan egész karácsonyunk mit sem ér, ha a kenyér házáig el nem juthatunk.

Csodálatos az Isten kenyérháza! Oda karácsonyi lakomára hív az Isten hivatalosokat, hivatlanokat, bűnösöket és erényesekeket, — mindenkit és mindenfélét. Akik oda jutnak, úgy is meglátják magukon és egymáson a bűnnek mindenkit egyformán megrontó borzalmas erejét és azt, hogy mindnyájunknak szükségünk van az egyetlen táplálékra, a mennyből aláhullott kenyérrre. Az Istennek ez az áldott helye nyomorúságos istálló csupán. Ez a tékozló, dobzódó, drága ruhákkal és fényes palotákkal ékes világ így fogadta a Krisztust. Nyomorúságos szegénység, kínok és könnyek között érkezett meg az Isten szeretete. De minden azért, hogy abból a kenyérházból ne legyen senki kizárva, hogy a bűn Lázárjai a küszöbnél tovább juthassanak és mindenki számára aláhulljon Isten asztaláról a kegyelem morzsája. A kenyér házában Isten terített asztala az az egyszerű jászol, de benne azt helyezte el Isten, akiben nekünk örökéletünk tápláléka, világosságunk és váltságunk van. Ez az életnek kenyere, amely érettünk adatott, bűneinkért jászolba helyeztett, majd a kereszten megtöretett.

Az én Uram, a Jézus Kriszus karácsonykor az életembe akar belépni személyes megváltómul, örökélet kenyereképen. Nélküle halálos inség környékez: éhség és halál, bűn és pokol kötelei szorongatnak, állandó rettegésben tengődöm mind addig, amíg meg nem hallom a karácsonyi evangéliumot: ma született néked a Megtartó. Isten Fia emberré lett, testvéreddé lett az Isten, hogy téged megmentsen, felemeljen és üdvözítsen. „Istennek legyen hála — mondja Luther — nem forgok immár veszedelemben, mert van testvérem, aki Isten Fia és mégis azzá lett, ami én vagyok.“

Mennyivel több ez annál, mint amit a mi karácsonyaink mutatni szoktak! Eltüntetjük az emberi nyomorúságot és bűnt, hogy talán ne éktelenítsék karácsony fényét, de ugyanakkor el-takarjuk Krisztust is — és elvesz karácsony értelme. *Karácsony értelme mindig kettős: a csillag fénye rávilágít bűneink sötét-ségére, elveszett mivoltunkra és ugyanakkor inséges szívünket szeretetre éhes, kifosztott és kárhozatra taszított lelkünket elvezeti az Isten terített asztalához Betlehembe: az Isten asztalához, részesülni a kegyelemben.*

Igazán boldog karácsonyt csak az élt át és él át ma is, akinek „bűne megbocsáttatott, vétke elfedeztetett,“ aki tudja, hogy a karácsonyi „dicsőség királya,“ a jászolban nyugvó, e világra értünk megszületett „fájdalmak embere.“ *Megváltónk született!* Ez a karácsonyi ünnep tartalma. Ezért egyedül Istené a dicsőség! A karácsonyi angyalsereg így énekelt: dicsőség a mennyben Istennek! — énekeljük mi is hozzáátve: legyen dicsőség a földön is Istennek.

Zászkaliczky Pál.

Vegyük elő az ifjúság ügyét!

Azt az unásig ismételt igazságot, hogy az evangélikus egyház jövője az ifjúsága között és az ifjúságáért végzett munkájától függ, egyszerű kiméletlenséggel fordította magyarra előttem egy fiatal pártvezér, aki a jövő Magyarorszáგában könnyen súlyos szavak kimondója lehet: „Te fiatal ember vagy, gondolkodtál-e azon, kinek fogsz prédikálni húsz év múlva?” A kérdés így, az én prédikációm jövőjét tekintve, nem nagy jelentőségű. Kortársaimat azonban egyetemlegesen kell, hogy érdekelje nem csak azért, mert az egzisztenciájuk, hanem mert a rájuk bízott szolgálat függ tőle. „Mit csináltok ti az egyház ifjúságáért — folytatta a fiatal pártvezér — akkor, amikor a világ minden szellemi áramlata s mozgalma az ifjúságot akarja megnyerni? Nem fogtok ti elkészni?” E beszélgetés óta még jobban érdekel ifjúsági munkánk ügye. Egészen világos, hogy az az egyház, mely az ifjúságát nem tudja megnyerni, mozgósítani és munkába állítani, — elvesztegeti a jövőjét. Mikor azonban rendszeresen végig próbáltam gondolni azt, mi is az az ifjúsági munka, amit az egyház jövőjéért végzünk, vagy kellene végeznünk, akkor észre kellett vennem ennek a kérdésnek a másik oldalát. *Nem az az első igazság, hogy az ifjúsági munkánktól függ az egyház új élete és jövője, hanem az a kínosabb és kiáltóbb igazság, hogy az egyház új életétől és jövőjétől függ az ifjúsági munkánk!* Ez azt jelenti, hogy addig nem lesz komoly és szerves, széles rétegeket elérő és maradandó hatást gyakorló ifjúsági munkánk, míg egyházunk munkamódszereiben és berendezkedésében meg nem újul. Ahhoz ugyanis, hogy itt szerves ifjúsági munka alakulhasson ki, igen sok mindenre van szükség.

1. Először is *szükség van evangélikus gyermekekre!* Mind jobban kellene vele törődnünk, s mindjobban kiesik az érdeklődésünkből ez a kérdés, hogy a sok reverzális-harc és efféle preventív csatározások után vajjon megszületnek-e az evangélikus gyermekek? Ma sokkal többet törődünk a reverzális-kérdéssel, mint azzal, hogy híveink kötnek-e tiszta evangélikus házasságokat. A reverzális-hozót ünnepeljük, de milyen küzdelmet vívunk a tiszta evangélikus házasságokért? Ehhez a küzdelemhez első-sorban evangélikus társadalom-nevelés és egyház-társadalmi élet kellene. Ki kellene építeni a gyülekezeti közösséget, hogy egymást keressék és szeressék meg a híveink. Ilyen társadalmi élet persze nem fejlődhetik „evangélikus teákból“ csupán, hanem csak nagyon intenzív gyülekezeti munkából, melyben kifejlődik komoly kegyességi és közösségi élet, melyben a hívőnek nem közömbös az, milyen hiten levővel köti össze az életét. Az egyháznak arra is gondolnia kellene, hogy az ifjú párok elindulását lehetővé tegye anyagiakkal is. A mellett, hogy az elaggottakat összegyűjtögetjük szeretetházakban, még inkább kellene végez-

nünk állandó gyűjtést evangélikus családi otthonok szeretetből való alakulására.

Szörványhelyzetünk persze minket visz rá elsősorban a vegyesházasság kötésére. Egyszer már komolyan meg kellene fontolni tehát, mit akarunk a reverzális-törvénnyel? Ha azt akarjuk, hogy töröltessék el, akkor kezdeményezzünk a reformátusok felé, s indítsunk komoly akciót parlamenti súlyunkkal e célból. Addig azonban, míg ez meg nem történik, kötelességünk mégis biztosítani az evangélikus gyermekeket. Ehhez azonban megint csak belterjes egyházi munka kell. Cura pastoralis, a szörvány-egyház missziói lendületével.

Azután pedig törődni kellene azzal, hogy a reverzális-győztes, meg a tiszta evangélikus családokban megszületik-e a gyermek? Az egyke és az egyse ellen mit tett eddig egyházunk a morálprédikációnál többet? Törődünk-e azzal, hogy a gyermekek, akiknek megszületését kívánjuk, mire születnek? Ma már nyilvánvaló, hogy a magyar egyke alapvető indítéka a szociális kérdés. Mit teszünk a népesség-csökkenés ezen főoka ellen?

2. *Az egyház ifjúsági munkája nem az iskolában kezdődik, hanem már a bölcsőben.* A születéstől az iskoláig való népnevelést azonban teljesen átengedtük az apácáknak. Egyetlen napközi otthonunk van tudtommal. Nincs egyetlen egy lelenházunk. Nincs bölcsődénk s óvodánk. A családon kívül nevelt összes evangélikus gyermekek úgyszólván apáca-kézen vannak. A családban nevelt gyermekek érdekében pedig egyáltalán nem gondolunk az anyanevelésre. Aki vallást tanít, az tudja, hogy minden ötödik gyerek, ha tudja a Miatyánkot, mikor iskolába kerül! Még az anyanevelés régi szép egyházi munkaeszközét, az „egyházkelést“ is hagytuk elsikkadni. Ki gondol az evangélikus bábákra s óvónőkre, hogy mit lehetne azokra rábízni?

3. *Az elemi iskola fokán az ifjúsági munka a gyermekek számára való igehirdetési alkalmak megteremtésében áll.* Gyermekestentisztelet alig pár helyen van, s ami van, azt is ritkán végzik katechizáció formájában, pedig nyilván ez a jó munkaeszköz. A vasárnapi iskolák ügye nagy kezdet után elakadt. A cserkészapród-mozgalmat evangélikus ember teremtette meg, s mégsem tud igazán hódítani. A missziói gyermekszövetségek összejövetelei is jó alkalmak lehetnének. De mindehhez kellene ügyes és eleven központi irányítás, jól szervezett gyermekirodalom, nagyon ügyes gyermekujtság, s főleg sok-sok evangéliumi munkában használható „laikus“. Sok komoly keresztyén leány a vasárnapi iskolába, s sok-sok komoly keresztyén ifjú a cserkészmozgalomba, s a gyermek-sajtóba! Amíg nem tudjuk munkába állítani a „laikusokat“, addig nem lesz igazi gyermek-munka! Nyilvánvaló, hogy ehhez a munkához helyiségek, játékok, és más anyagi természetű előteremtenivalók is járulnak!

4. *A legerőteljesebb ifjúsági munka a középiskolai korban levő serdülők közé kellene.* De alig vannak diákszövetségeink. Egyáltalán nincs genuin egyházi diákmozgalmunk. A Pro Christo

munkáját, holott számtalan fiatal lelkészünk és komoly evangéliumi munkásunk indult onnan el, hűvös semlegességgel nézi egyházunk. Ritka vallástanár, aki engedi. Kétségtelen pedig, hogy ha kifogások vannak ellene, akkor ezt tisztázni kellene, vagy helyette más diákmozgalmat teremteni. Persze akkor általában kellene tisztázni, hogy mit akarunk a diákokkal és hogyan? Az egyetemes jellegű diákszövetségi munkához szükség lenne arra, hogy a vallástanítás általában mozgalmi jellegűvé váljék. Ez pedig nemcsak azt követeli meg, hogy vallástanító-lelkészeink tisztázzák magukban és egymásközt a serdülő kor feszülő kérdéseit s az azokra való választ, hanem szükség lenne általános tankönyvreformra is! Mindezt elsősorban az egyházi iskolákban kellene elkezdni, de ennek meg előfeltétele, hogy a tanári karok tagjai eleven evangéliumi-szolgálatban álló keresztyének legyenek, ne pusztá tudós-pedagógusok. A diákmozgalmat az egyházi internátusok ifjúsága mozgathatná igazán, de ehhez meg sokkal több, nagyobb befogadóképességű, olcsóbb és biblikusabb internátusra volna szükség! Az evangélikus internátus ne pusztá diák-kamra legyen, vagy előkelő korrepetáló intézet, hanem a keresztyén közösségi élet termő talaja. Evvel még egy részletkérdés is kapcsolódik. Általában fel kellene számolni az előkelő és öntudatlanul is osztályszellemet nevelő internátusokat. Nekünk nincs szükségünk „Notre Dame de Cion“-okra! A mai idők serdülő ifjúságának égető kérdéseit széleskörű ifjúsági konferenciákon kellene megbeszélni, mert különben a tantárgynak kijáró tiszteleten kívül ugyan semmit sem fogunk tapasztalni a keresztyénséggel kapcsolatban a diákok között. Ehhez viszont szükség volna jó konferenciázó helyekre is, nagy előadó hangárokkal s könnyen lakható barakkokkal.

5. *Az iskolán kívüli egyházi ifjúsági munka két nagy területre oszlik: paraszt és iparos ifjúság között végzett munkára.* Kellene egy országos jelentőségű és erejű ifjúsági mozgalom a nép ifjúságának, amelynek nagyon szoros együttműködést kellene kifejtenie a diákmozgalommal. Az egyház nem adhat példát arra, hogy a nemzetet már gyermekkorában osztály-jellegű külön mozgalmakba csoportosítja. Az értelmiségi és a munkás ifjúság mozgalma csak annyiban lehet kétféle, amennyiben a különböző képzettség és érdeklődési kör kívánja ezt meg. Ha az egyház erre az ifjúsági mozgalmi munkára a KIE-t tartja alkalmasnak, akkor nyújtson neki a jelenleginél sokkal nagyobb támogatást, anyagiakban, munkások beállításában s elismerésben is. Létesítsen ifjúsági házakat, egyesületi helyiségeket, iparosotthonokat, tanoncotthonokat, népfőiskolákat, konferenciázó helyeket. Gondoskodjunk egységes irányításról, mozgékony és világnézeti kérdésekben teljesen tisztázott, harcoss ifjúsági népsajtóról, mely röpiratokat, ébresztő és hitmélyítő traktátusokat ont a munkásifjúság sok mindenféle írással elárasztott tömegei közé. Ennek azonban megint előfeltétele az, hogy az egyház minden életmegnyilvánulásán meglássék a szociális és a teljes

ujjászületés akarata. Le kell mondanunk az „intelligencia egyházának“ kétes értékű diszítő jelzőjéről, s akarjunk többé nem osztály-egyház, hanem népegyház lenni. Iskola-politikánktól kezdve igehirdetésünkig, gyülekezeti vezetőválasztásunktól kezdve a lelkészeink társadalmi kapcsolataiig meg kell látszania ennek minden vonalon. A gyülekezetek tagjait a lélek kvalifikálja, s nem a származás. Azokért áldozunk minden pénzt és munkaerőt, azoknak csináljunk minden intézményt, akik a lélekért jönnek az egyházba, s nem a címekért. Az iskolán kívüli ifjúság egyházi gondozása az egyház népi érdeklődésének függvénye.

6. *Külön kell szólnunk egyetemi és főiskolai ifjúságunk gondozásáról.* Ezekből lesznek nagyjából a jövő egyházi vezetőemberek. Alkalmam volt látni főiskolás ifjúságunk éhségét a szerves és mozgalmi jellegű egyházi munka után. Tíz éve minden evangélikus diáktalálkozón ugyanazok a kérdések szerepelnek: Kell egyetemi lelkész,* kell jó főiskolás sajtó, kell országos szervezkedés a főiskolákon, már csak azért is, mert a katolikusok az Emericánában, s a reformátusok a SDG-ban régen megcsinálták a szervezkedésüket. Az egyetemi hallgatók érzik, hogy magukra vannak hagyva. Az egyetlen evangélikus diákotthont Szegeden maguk a fiatalok gyűjtötték és dolgozták össze, az első főiskolai ifjúsági folyóiratot, a „Fiatalok Országútján“-t senki nem kérdezte meg, mit akar és miből akar élni? Az országos szervezkedés ügyét a Luther Szövetséggel való tárgyalás után senki sem tudta vagy akarta kimenteni a paragrafuserdőből. Egyetemi ifjúságunk vagyik a keresztyén szempontú fogalomtisztázásra világnézeti kérdésekben, s vár neki szóló és az ő kérdéseit tisztázó igehirdetésre. Akar klub-életet, mert érzi a társadalmi összefogás szükségét, s akar látni komoly egyházi támogatást a tanulmányidő és az elhelyezkedés küzdelmeiben. Mindehhez azonban kell, hogy az egyház áldozzon erre az ifjúságra munkaerőt és anyagi támogatást. Kell, hogy az egyházi sajtó jó világnézeti tájékoztató legyen, kell, hogy a felébredt egyetemi fiatalságot be tudjuk állítani az egyházi munkába. Számtalan fiatal „laikust“ ismerek, akik készen vannak az igehirdetésre, s az egyház szolgálatára, de nem találják az egyházban a helyüket. Az egyetemi ifjúság közti munka a korszerű egyházi munka függvénye.

7. *Végül a szerves ifjúsági munkához sokkal modernebb teologus-nevelésre van szükség!* Ennek a teologus-nevelésnek alappillére egy jószellemű és közösségi életet teremtő Kollégium, melyben minden teologusnak bent kellene élnie. Minden teologust bele kellene állítani a gyülekezeti munkába, legalább nyáron, ahogy ez Erdélyben van. Az egyetemi tanulmányokat fele

* Ez a kérdés elő is került a legutóbbi egyetemes gyűlésen s úgy hallatszik, hogy a kormánynál „a kezdeményező lépések megtörténtek, melyek lehetőleg mielőbb eredményt hoznak“ (Evangélikus Élet). Szerk.

óraszámmal és sokszorosan több szemináriumi munkássággal kellene végezni. Aki specializálni akarja magát, ne kelljen annak őt nem érdeklő studiumokkal az életszükségen felül foglalkoznia. Kell studium, ahol a legmodernebb alapon foglalkoznak a világnézeti kérdésekkel, tisztázzák a népiség, fajiség, s a legégetőbb mai kérdéseket evangéliumi világosságban. Sokkal több pedagógiát, filozófiát, s lélektant kellene tanulni, és sokkal kevesebb biblia-kritikát. Mindehhez persze kell a teológiai szakoktatás modern revíziója, s kell az ifjúság számára széleskörű mozgalmi, gyülekezési- s vélemény-szabadság.*

8. *Általában akkor indulhat meg komoly és szerves, minden réteget és korcsoportot elérő ifjúsági munkánk, ha egyszer megtörténik a megbízható adatfelvétel egyházunk ifjúságáról és annak lelki helyzetéről, a közötté végzett munkáról.* Ehhez pontos és megbízható jelentéstétel kell. Kellenek szak-lelkészek, első-sorban ifjúsági lelkészek. Kell karizma szerinti munkás-kiválasztás, ehhez a kiválasztáshoz pedig igazságos és hivatalos minősítés. A munkás-beállítás kérdéséhez tartozik a „laikus elem“ munkába állításának kérdése is, amit ugyancsak időszerű volna nemcsak megbeszélni, hanem meg is kezdeni. Előfeltétele ennek a gyülekezeti munka, népmisszió, nagyhullámú ébresztő-evangélizációk. A magyar ifjúsági munka különös módon függ attól is, hogy az egyház mennyire tud haladó szellemű és bizonyágtevésű mozgalmi erő lenni a magyarság életében. Ismétlem tehát, amit cikkem elején állapítottam meg. Csak akkor lesz egyházunkban igazi és szerves ifjúsági munka, ha újjászületünk munkamódszereinkben. *Az egyház újjászületésétől függ az ifjúsági munka.* Újjászületés nélkül elveszítjük az ifjúságot, s vele — emberileg szólva — teljesen kétségessé tesszük a jövőnket.

Indítványozom, kezdjünk meg a felsorolt csomópontok és a felvetett problémák körül nagyszabású ankétot egész egyházi sajtónkban egyidejűleg, s kényszerítsük a közvéleményünket, hogy ne áltassa magát, hanem akarjon és tudjon az összetartozó dolgokról, az egymástól függő problémákról egyszerre beszélni, magunkat pedig kényszerítsük, hogy tudjunk és akarjunk egész sajtónkban minden leírható sorsal és minden kimondható szóval egyszerre beszélni arról, amit hiszünk, akarunk, s amire rátettük egyénekenként az életünket. Ha mindnyájan egyszerre fogjuk fújni a kürtöt, talán, mire hetedszer körüljárjuk Jerikót, nekünk is leomlanak a falak!

Desséry László.

* A hittudományi kar is dolgozik átfogó, szerves lelkészképző reformon, mely nagyjából ugyanazokat a szempontokat érvényesíti, mint a cikkíró. A „biblia-kritika“ már ma is erősen háttérbe szorul a teológiai oktatásban, ellenben szükség van a biblia-ismeret erőteljes kiterjesztésére. A hittudományi kar reformtervezete egyelőre azonban nem jutott tovább, mint hogy a teológiai bizottság „tárgyalási alapul“ elfogadta. Szerk.

Vájd ki.

És ha megbotránkoztat a te jobbszemed,
 Vájd ki azt, és vesd el magadtól — :
 Olvasom százszor is, míg rossz szemem
 Most minden dér-virágos reggelen
 Az Evangeliumra ráhajol.
 Vájd ki azt és vesd el magadtól . . .
 Uram, ezek a kökemény igék
 Kegyetlen kéjjel telítenek engem,
 S Te tudod, mily keserű elszántsággal
 Allok néha a szemeimmel szemben.
 Te tudod, hogy görbülnek ujjaim
 Ragadozó és vájó mozdulatra,
 Hogy macska-körömként, tigris-körömként
 Körmöm a kint szememből kikaparja
 S a kinnal együtt a szemem világát.
 Semhogy így lássak, ne is lássak inkább!
 Mert botránkoztat az én félszemem,
 És ha behunyom, folytatja a másik,
 És nem láthatok semmit sem olyannak,
 Amilyen volt, s amire lelkelem vágyik.
 Zavaros, szürke és ködös tavak
 Az én szemeim s uszkál nyugtalan,
 Homályos tükrükön ezer szemét,
 Én utálok a szememet, Uram!
 Utálok, igen, s vadul gyűlölöm,
 És szégyelem is a szemeimet,
 Mosatlan párás börtön-ablakok
 S lemosni őket sohasem lehet!
 És ha megbotránkoztat a te jobbszemed:
 Vájd ki azt és vesd el magadtól — :
 Olvasom, míg átokverte szemem
 Az Evangeliumra ráhajol.
 Jaj, botránkoztat engem mind a kettő,
 És mind a kettő balga és balog
 És színre vak és szépségre vak immár
 S számára csillag hasztalan ragyog.
 Hogy nézzek én végtelen éjjelen
 Rámtekintő édes csillagszemekbe,
 Hogy nézzek, könnyörülő Istenem,

Ha ilyen tisztátalan a szemem??!
 Vájd ki azt és vedd el magadtól — :
 Uram, én egyszer csak nekik-esek,
 És vájak, tépek, irtok, kaparok,
 Míg nem hagyok, csak véres gödröket!
 És akkor talán mögöttük kigyúl,
 Kigyúl a tátongó oduk mögött
 Minden jóság, szépség és tisztaság,
 Mi látó szemem elől megszökött.
 Ragyog a harmat és ragyog a dér is
 És szűzi hamva lesz mindennek újra,
 Mert az én gonosz szemeim mögött
 Lappangott minden drága szín megbújva.
 S akkor öltözöm tavasz bíborába,
 Tél fehérébe és ősz aranyába,
 Felöltözöm a gyönyörű világba
 S felöltözöm mély, túlvilági kékbe.
 Világtalanul, véres szemgödrökkel,
 Uram, úgy megyek be az üdvösségbe.
 Nagyvárad, 1938. október 22.

Reményik Sándor.

Cselekedeteink szerint!

Egyetlen józan gondolkodású, Róma elleni ellenszenvtől mentes bibliás keresztyén sem tagadhatja le, hogy cselekedeteinknek közük van az üdvösségünkhöz, a megigazuláshoz.

Viszont egyetlen józan gondolkodású, Róma iránti elfogultságtól mentes bibliás keresztyén sem tagadhatja le azt, hogy a cselekedeteinknek nincs megigazító erejük.

Amazok kénytelenek belátni, hogy nemcsak Jakab apostol jól ismert és sokat idézett levélszakaszai beszélnek a cselekedeteknek szerepéről a megigazításban, hanem már maga Jézus Krisztus, tehát a megigazító bírós (Máté 25, 31—46.), sőt a törvény cselekedetei által való megigazulás gondolatának legharcosabb ellenzője, Pál apostol is (II. Kor. 5, 10 és egész sereg más hely még).

Emezek viszont kénytelenek belátni, hogy Jézusnál az utolsó ítélet napján az ember cselekedetei csak úgy kerülnek mérlegelésre, mint a Hozzá való viszonyulásnak a következményei (Máté 25, 31—46.) s Pál is egészen határozottan beszél arról, hogy az ember cselekedetei az Úrhoz való viszonyulásának a gyümölcsei (Gal. 5, 19—22.) és Jakabnál sem mások a jó cselekedetek, mint az élő hit bizonyítékai. (2, 18.)

Bizonyos tehát, hogy Isten hitben elfogadott, ingyen kegyelméből igazulunk meg, de az is bizonyos, hogy ezt a hitünket igazolni kell a nagy bírói szék előtt az utolsó napon. Az is bizonyos, hogy az Úr nem fogad el semmiféle elméleti bizonyítást. Nem a kátét kérdezi ki tőlünk, hanem tényeket követel: „*Mutasd meg nékem a te hitedet a te cselekedeteidből!*“

Mit jelent mindez a mi számunkra?

Jelenti mindenekelőtt azt, hogy egyszer szemébe kell néznünk minden cselekedetünknek, gondolatunknak és érzésünknek. Az *Úr világra hozza a sötétségnek titkait, megjelenti a szívek tanácsait*. (I. Kor. 4. 5.) Olyan felelősséggel kell tehát élnünk, mintha örökké hangosfilm felvevőkészülék előtt állnánk. Egy pillanatként sem marad megrögzítetlenül és megörökítetlenül. Az Úr ebben — legalább is így mutatja az utolsó ítéletnek az a jele, melyet ő maga mondott el nekünk Máté 25-ben — szinte kínosan pedáns, ha nem volna benne sértés, azt is mondhatnánk, hogy a filiszterségig kicsinyes. Jelentékteleneknek látszó dolgokra, miket magunk is régen elfelejtettünk már, emlékeztet azon a napon.

Aki ezt a borzalmas leleplezést el akarja kerülni, az csak egy helyre rejtetheti el multját: Krisztus sebeibe. *Nincsen semmi kárhoytatásuk azoknak, akik Krisztus Jézusban vannak* (Róma 8, 1.), de csak addig, amíg benne vannak. Ez a benne maradás pedig épen abban mutatkozik meg, hogy a Lélek szerint jár az ember.

Jelenti tehát mindez a számunkra azt is, hogy a hitünknek *láthatónak* kell lennie. Az igazi hit olyan, mint a világosság és a só. Egyiket sem lehet eltitkolni. Az eltitkolható hit nem hit. A hit pedig mindig cselekedetekben válik láthatóvá. A hívő és a hitetlen ember életstílusa között tehát határozott és minden vonatkozásban érezhető különbségnek kell lennie.

Ez a különbség azonban nem a gyermekszoba jó modora, az önfegyelem kényszerzubbonya, hanem valami egészen természetes. Olyan természetes, hamvas, ízes, mint a gyümölcs a fán. Nincs benne semmi mesterkéeltség, nincs rajta semmi a kínlódás veritékszagából. Harcban születik meg, de születik és nem fabrikáltatik.

Egy esztendő utolsó hónapjába léptünk. Kérdezzük meg magunktól, hogy ha majd megemésztjük esztendeinket, mint a beszédet, az utolsó napon milyennek fog bizonyulni a mi hitünk a cselekedeteink szerint?

Túróczy Zoltán.

Én az Úr, a te Istened, féltőnszerető Isten vagyok, aki megbüntetem az atyák vétkét a fiakban, harmad és negyediziglen, akik engem gyűlölnék. De irgalmasságot cselekszem ezeriziglen azokkal, akik engem szeretnek, és az én parancsolataimat megtartják. (II. Mózes 20, 5—6.)

A misszió mai helyzete.

A délindiai Madrasban december havában összeülő világmisziói konferencia előkészítéseképen kiadott statisztikai áttekintés jó alkalom arra, hogy egy pillantást vessünk a misszió mai helyzetére. Az áttekintés az 1935. évi helyzetet veszi alapul, tehát nagyban és egészben ma is érvényes képet tükröztet, amely csak egyes területeken, mint pl. Kínában, változtatott számbavehetően az elmúlt három év folyamán. Az adatokat természetesen be kell állítanunk a multnak, mindenekelőtt az 1910-ben Edinburghban tartott első világmisziói konferencia és az 1925-ben publikált világmisziói atlasz statisztikáinak a távlatába, amelyek, amint látjuk, a világháború előtti és utáni helyzetről adnak számot.

Az első, ami mindjárt az első pillantásra örömmel és hálaadással tölthet el bennünket, a keresztyénségnek hatalmas, számoszlopokban is regisztrálható előrehaladása. Ezen a tényen nem változtat az, hogy a statisztika, természeténél fogva, ép ezen a területen olykor kevesebbet, olykor többet mond a valóságnál. Hatalmas előrehaladás, ha a misszió a ma is gondozása alatt álló gyülekezetekben 13,036.354 lélekre mutathat rá mint munkája eredményére. Az 1925. évi statisztika szerint 8,342.378 volt a lélekszám, a növekedés tehát 4,693.976, nem is szólva arról, hogy az edinburghi statisztikát közvetlenül a világháború küszöbéig továbbvezető Warneck (Abriss der Geschichte der prot. Missionen) csak 6,239.600 lelket regisztrál. Szembetűnő a növekedés különösen egyes területeken. Indiában a protestantizmus 2,666.981 lelket számlál, ami az egy évtizeddel azelőtti helyzethez képest 424.183 lélekkel való növekedés. Az azóta elmúlt három év megkereszteltjeit és a jelenlegi katechuméneket hozzászámítva némelyek közel 3 millióra becsülik az indiai protestantizmust. Százalékban ez azt jelenti, hogy a keresztyénség növekedése Indiában az elmúlt évtized alatt 41 százalék volt (a katolicizmusé csupán 16%!). Figyelemreméltó az előrehaladás Afrikában is. 4,918.366 a lélekszám, 2,288.909 lélekkel több, mint egy évtizeddel ezelőtt. Ausztráliában, amelyhez a statisztika hozzászámítja Indonéziát is, 925.651 a növekedés. Még szembetűnőbb az előrehaladás, ha külön vesszünk szemügyre egyes területeket. Szumatra szigetén a batak-misszió — 1925-ben 200.000 lélek — pl. már a világmisziói statisztika felvétele után való esztendőben 13.436 léleknyi szaporulatról számolhat be, úgyhogy ott az evangélikus egyház ma már 374.732 lelket számlál. Örvendetes a növekedés akkor is, ha más szemszögből nézzük. Az összes területeken 2,431.572 lélekkel növekedett az úrvacsorára jogosult keresztyének száma, ami a misszió munkatérén gyakorolt — általában elég erős fegyelmet tekintve — a keresztyénség „elit“-jének tekintélyes megnövekedését jelenti. Emelkedett a misszionárius vezetése alatt álló missziói állomások száma is: a tíz év előtti 4598-ról 6172-re, így Ázsiában 1001, Afrikában 589 az új állomások száma. Az orvosi misszió állomásainak száma ugyanezen idő alatt 858-ról 1092-re, a poliklinikáé 1686-ról 2351-re emelkedett. Nagyon fejlődött ez alatt az évtized alatt a misszió iskolaügye is. Afrikában a misszió tíz év előtt 16.516 iskolával rendelkezett, amelyet 899.482 gyermek látogatott s most 1,481.692 gyermek látogatja a 25.905 iskolát. Hasonló a fejlődés az Indonéziával egybefoglalt Ausztráliá-

ban: 4164 iskola helyett 5141 iskola és 159.158 növendék helyett 280.059 növendék.

Ezek az örvendetes számok. Vannak azonban számok, amelyek — legalább az első pillantásra — aggodalmat kelthetnek. Megdöbbentő mindjárt a misszió anyagi helyzete. Tíz év előtt 70,051.617 dollár volt az évi jövedelme, míg 1935-ben csupán 30,938.450 dollár volt a bevétele. Kétségtelen, jókora része van ebben annak a gazdasági válságnak, amely nemcsak Európán, hanem Amerikán, a misszióknak eladdig legbőkezűbb támogatóján is végigvonult, de kétségtelen az is, hogy az áldozatkészség ilyen mérvű csökkenésében része van a „keresztyénség“ szekularizálódásának is. S úgy látszik, hogy a mélypont felé még mindig csak közeledünk. Az 1933—35. évek átlagos bevétele még 39,112.425 dollár volt. Ezzel a megdöbbentő ténnyel szemben vigasztaló mozzanat, hogy a misszióknak künn a missziói munkaterületen 28,738.790 dollár volt a bevétele (adományokból, tandíjkból, ápolási díjakból, irodalmi munkássága révén) s így összesen 59,677.240 dollár állt rendelkezésére. Figyelemreméltó mozzanat, amely azt mutatja, hogy a misszió munkaterületén keletkező új keresztyénségnek az anyagi teherbírása is nőttön-nő. Az aggodalmat keltő számok közül nem hallgatható el az, amely a legnagyobb súllyal esik a latba. Kínában nem növekedett, hanem csökkent a keresztyének száma: 795.075-ről 687.767-re, a csökkenés tehát 107.308 lélek. Magyarázó és némiképp megnyugtató mozzanatokot mindenesetre találunk, amelyek arra engednek következtetni, hogy nem 100.000 léleknek a hitehagyásával állunk szemben. Így mindenekelőtt azt kell teljes súlya szerint értékelnünk, hogy az úrvacsora vételére jogosult kínai keresztyének száma emelkedett: 402.539-ről 536.089-re, itt tehát 133.550 lélekre rúgó növekedéssel állunk szemben. Ez azt jelenti, hogy a kínai keresztyénség a számbeli fogyás ellenére is erősödött. S ha a lélekszám csökkenésének a magyarázatát keressük, nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a keleti és így a kínai keresztyénnek is — már a történeti kapcsolat hiánya következtében is — nem olyan szoros az egyházhoz való viszonya, mint a mienk. Kína pl. ezért olyan hálás talaja minden úniós törekvésnek. Ha a polgárháború, a gazdasági válság, a Kínában tulajdonképpen sohasem szűnő éhínség következtében némelyek, sőt talán egyenest széles rétegek számára is különösképpen súlyos teherré válik az anyagi kötelezettséget jelentő egyháztagság, akkor a kínai könnyebben szünteti meg legalább átmenetileg az egyház nyilvántartott seregével való kapcsolatát, mint bármely más fajnak és népnek a fia. S tekintetbe kell vennünk azt is, hogy Csiang-Kai-Sek keménymarkú kormánya szintén az állam totalitásának az elvét hangoztatja az egyházzal szemben s Kínában ép oly kevéssé könnyű a keresztyén lelkiismeret számára az állami követelmények alapján való egyházi szervezkedés, mint pl. Németországban. Lehetséges tehát, hogy a kínai keresztyénség széles rétegei „szabad“, illetve szervezetlen, államilag el nem ismert alakulatokba menekülnek. Erre és a statisztika által megszólaltatott egyéb kérdésekre majd akkor kapunk és adhatunk feleletet, ha kezünkben lesz a madras konferencia minden kiadványa, így a statisztika számsorait magyarázó szöveg is. Hogy Kínában nem vigasztalan és reménytelen a keresztyénség helyzete, azt nemcsak az a tekintély mutatja, amelyet a keresztyénség a nyilvános, a politikai életben is élvez, hanem az evangélium iránt való szé-

leszkörü, eleven érdeklődés is. E tekintetben beszédes számok azok, amelyek a Brit- és Külföldi Bibliatársulat forgalmáról számolnak be. 1935-ben 4,227.166 Biblia és bibliai rész kelt el, 1936-ban 3,947.404 és 1937-ben 3,031.537 példány. Sokat jelent, hogy az annyi nyomorúságnak terhe alatt roskadozó Kínában az emberek millióinak vannak évről-évre legalább is filléreik arra, hogy megvegyék Isten igéjét. A bibliatársulat — tudvalevőleg — jól bevált elvi álláspontjának megfelelően nem adja ajándékba kiadványait, hanem megfizetteti azokat.

S a számokban tükröződő eredmények mérlegelésénél ne felejtkezünk el annak a tekintetbe vételéről, hogy nagyban és egészben 120—130 esztendő munkájának az eredményéről van szó. A régebbi időkre visszanyúló kezdetek hosszú ideig csak kis szigetekre mutathattak rá a nem-keresztyének milliói között mint munkájuk eredményére. Ziegenbalg Bartolomeusz, a mi első misszionáriusunk, igaz, 1706-ban szállt partra Indiában, de az indiai missziói mai lendületét csak 1793-tól, Carey Vilmos partaszállásának évétől számíthatjuk. Kínában, igaz, 1807-ben megkezdí az evangélium hirdetését Morrison, de Hudson Taylor csak 1865-ben alapítja meg a China Inland Mission hatalmas szervezetét, amely Kína addig elzárt belső tartományaiba tör előre. Japánban még később szólal meg az evangélium. 1866 az első japán keresztyén megkeresztelésének éve, tehát nem csodálhatjuk, ha ma még csak 215.141 a protestáns keresztyének száma, amelyhez még hozzászámíthatjuk mindenesetre a japán uralom alatt álló Korea 248.849 keresztyénét. S ha mindez nem elég arra, hogy méltányosak legyünk a statisztika számaival szemben, akkor vessünk egy pillantást a keresztyénség első századaira. Harnack szerint („Mission und Ausbreitung des Christentums“) 3—4 millióra tehető a IV. század elején a keresztyének lélekszáma, vagyis az apostoli és az apostoli kort követő korszak missziói munkájának eredménye. Megállapíthatjuk tehát, hogy a keresztyénség az első két és fél évszázad alatt alig egy negyedrészt érte el annak az eredménynek, amelyet a mai misszió kimutathat.

A madrasai világmissziói konferencia a keresztyénség számára kétségtelenül alkalom a megalázkodásra, de egyben kétségtelen alkalom a hálaadásra is. Az evangélium ma is Istennek ereje a népek megmentésére!

Báró Podmaniczky Pál.

Evangelikusok Romániában.

Két csoportjuk van. Az egyiknek a kerete a romániai ág. h. evangélikus országos egyház, — szász egyháznak is szokták nevezni, — a másiké a romániai ág. h. evangélikus zsinatpresbiteri egyház, túlnyomó magyar többsége miatt magyar evangélikus egyháznak is szokták emlegetni. Mindkét egyház a világ evangélikusságának keleti végbástyája. Ezer veszedelemtől veszélyeztetett életükön rajta kell féltő aggódással lennie az örökös szeretetnek. Hitünk cselédeit ismerjük meg hát a ragaszkodó vonzódás meleg hűségével és megértéssel.

Mindkét egyháznak az államban való jogi helyzetét a st. germaini 1919. szept. 10-iki, trianoni 1920. jún. 4-iki, majd a főhatalmak Romániával Bessarábiát illető 1920. okt. 28-iki szerződések határozzák meg. Ezeknek a

békeszerződéseknek és Románia alkotmányának kell megfelelnie mindkét egyház életének. Mindkét egyház a feltételnek eleget tenni kívánóan szervezte meg életét és éli azt. Hadd beszéljen erről az életről e folyóiratban két cikk. Az egyik az országos egyházzal, a másik a zsinatpresbiteri egyházzal fog foglalkozni.

A romániai ág. h. evangélikus országos egyház.

Kialakulásának, mai szervezetének történeti multja ismertetése egy rövid cikkben nem lehet feladatunk. Csak azt kell megjegyeznünk, hogy multja legfőbb jellemzője a szászok II. Endre által biztosított kiváltságainak, autonómiájának megőrzése és megtartása. Hogy autonómiájának megőrzése és megtartása mennyire sikerült, arra nézve tanulságos olvasnunk a „Die evangelische Diaspora“ ez év júliusában megjelent, a romániai egyházakkal foglalkozó számának egyik cikkében a következő sorokat: „A világháború végéig az országos egyház birtokában volt az autonómiának, melyet a magyar iskolai törvények érzékenyen korlátoztak ugyan, de sohasem érintették az egyház iskolai autonómiáját lényeges alapelveiben. A magyar törvényhozás maradéktalanul elismerte egyházunknak a történelmi folyamán kialakult s a jelenben eleven jogát a felekezeti iskoláknak, mint nyilvánossági jogú iskoláknak a létesítésére, fenntartására és igazgatására.“ A cikkíró megállapítja, hogy az országos egyház a háború végéig a magyar állam részéről jelentős egyházi és iskolai fenntartási hozzájárulást élvezett, mely hozzájárulás a szász nemzeti univerzitás jövedelmével a hívek számára elviselhetővé tette az egyház életét. Ebben a helyzetben az uralomváltozással fájdalmas változás állott be. A hadikölcsön elértéktelenedése mellett egzisztenciájában rendítette meg az egyházat az agrárreform, melynek keresztülvitele az „Evangelische Diaspora“ cikkírója szerint az egyházat mintegy egymilliárd lejes vagyonnal károsította meg. Az agrárreform liquidálásával az egyház 17.5 millió lejmel kártalanított, tehát annyival, amennyit azelőtt a nemzeti univerzitás egy esztendőben hozott. Ehez járul, hogy a román állam állami támogatása jóval kisebb, mint az előző uralomé volt.

A közuralom előtti 230,000 lelkes országos egyház lélekszáma a hozzászólott beszarábiai, bánáti stb. területekkel kb. 600,000-re emelkedett. Központja Nagyszeben, püspöke D. Dr. Glondys Viktor. Mai helyzetéről püspöke adott világos képet a nyáron tartott országos egyházi közgyűlésen. Álljon előttünk pár vonásban ez a kép!

Ami a vagyoni helyzetet illeti, Glondys püspökké létele (1930) óta sokat könnyebbedett az országos egyház helyzete. A püspök a nehéz viszonyokba került egyházat óriási teherrel, 37 milliónyi adóssággal és évi 5—6 millió deficittel vette át. Okos politikával, a hívek áldozatkészségével az adósságot sikerült 12 és félmillió lejre csökkenteni, a deficit lehetőségét megszüntetni. Nagyrészt a püspök agitációjára, személyes hatására sikerült az egyházközségeket is rávenni arra, hogy úgy az alkalmazottak fizetését, mint az országos egyházi járulékok hátrálékát rendezék. 2,800.000 lej összegről volt szó, erdélyi viszonylatban hihetetlen összegről. Ez a rendezés is sikerült nagyjában az utolsó évek folyamán. Ugyancsak az utolsó években sikerült odajuttatni a nyugdíjintézetet, hogy szabályszerűen legyen fizetőképese, s megszűnjék az az anomália, hogy a fizetésképtelenség miatt az arra érettek nyugdíjba menni ne legyenek képesek.

Nagy kérdése az országos egyháznak az a belső zűrzavar, amit a németországi nagy változás okoz. A szászok a történelem folyamán mindig igyekeztek többé-kevésbé alkalmazkodni a nagynémet viszonyokhoz. A nagy változás nagyon előkészületlenül találta a szász egyházat. Liberalizmus, racionalizmus, szórványosan a modern teológia idevetődött hullámai, egyházi, vallási közönyösség, természettudományi materializmus és csak itt-ott nagyon kevés igazi evangéliumi erő jellemezte. Evangéliumi szellem hiányában az egyháznak kezdetben sikertelennek látszott a küzdelme. Maga a szász nép pártokra szakadozott, s nem egyszer történt meg, hogy a pártok verekedésbe fulladt gyűléseit a csendőrök oszlatták fel. A püspök ellene állt kezdettől fogva minden szélsőséges nemzeti szocialista törekvésnek. Súlyos harcok árán közel száz túlzó lelkészt, tanítót, óvónőt fegyelmi úton távolított el állásából. Közülük többen alávetették magukat az országos konzisztoriumnak, de sokan még ma is vannak, akik kitartanak álláspontjuk mellett. A nemzeti szocialisták vezére Fabritius végül is közeledett a püspökhöz; ennek az elfogadott közeledésnek következménye a különböző táborok egysikrajutása és együttműködése. A legutolsó, 1938. júliusában tartott országos egyházkerületi közgyűlés előtt, februárban Fabritius nyíltan is a püspök mellé állott, viszont a püspök is utat keresett Fabritiusékhöz. E közeledés alapokmányai az országos egyház hivatalos lapjában, a „Kirchliche Blätter“-ben olvashatók. A hivatalos egyház álláspontja ma az, hogy az egyház gyümölcsözővé akarja tenni a német megújulási mozgalom népi-erkölcsi erőit és gondolatait. E kérdésben máskülönben a püspök többször nyilatkozott. Többek között jellemzően 1937. április 21-én a brassói fekete templomban: „Ha olyan nyilatkozatokat halunk, mint amilyet Kerrl, a birodalmi vallásügyi miniszter tett: A Führer egy új kinyilatkoztatást hozott, — akkor azt mondjuk: igenis, ez így van, ő egy új kinyilatkoztatást hozott. Mifélett? Kinyilatkoztatta a német népi lélekben alvó erőket és lehetőségeket, melyek el voltak takarva, melyek most általa és először benne jelentkeznek és amelyek megkezdték egy új német sors formálását.“ A püspök mindenesetre nyugodtan jelentette az ez évi országos egyházi közgyűlésen, hogy egyházában nagyjából sikerült betagolnia még a túlzott nemzeti szocialistákat is.

Jellemző álláspontja Németországgal kapcsolatosan is: „Nem tehetjük magunkévá az üldözött egyházra vonatkozó szólásmódot. Hiszen Németországban az evangélikus egyház közpénzekből jelentős összegeket kap lelkészeinek javadalmazására. A vallásoktatás az iskolaköteles ifjúságnál nemcsak, hogy nem tilalmas, hanem az elemi és alsóbb fokú középiskolák számára kötelező. A növendékeknek kb. 80%-a valóban látogatja is a vallásoktatást. Az ifjúság ugyanekkor a százalékban részesül konfirmációi oktatásban és konfirmációban. Isten Igéjének hirdetése nincs tilalom alatt, hanem csak egyes hivataloknak a túlkapásait büntetik oly területeken való megnyilatkozásaikért, amelyekre vonatkozólag sem képességük, sem felelősségük nincsen. Egyházi ünnepek, mint amilyenek pl. a Gusztáv Adolf Egyesület nagygyűlései, nemcsak megengedettek, hanem ezeknek lefolytatására közhivatalok anyagi támogatást is adnak, és más kedvezményeket is juttatnak; résztvevőiket pedig az állam hivatalos tényezői üdvözlik. Az állam feje templomokat ajándékoz meg istentiszteleti célokra szolgáló felszerelési tárgyakkal. Ilyen körülmények között üldözésről beszélni visszaélés az „üldözés“ szóval, amelyet a mi

egyházunk nem tehet a magáévá. Innét származik elutasító állásfoglalásom az oxfordi egyházi világkonferenciának a német hittestvérekhez küldött üzenetével szemben. Ez az álláspontom ma is változatlan...“

Élénk kapcsolata van az országos egyháznak a világprotestantizmus különböző munkaközösségeivel is, úgy a lutheránus világszövetséggel, mint a belmisszió és diakónia internacionális szövetségével, melyek mellett éppen Glondys püspök alkotása a délkeleti népek evangélikus egyházainak munkaközössége.

Nagyon nagy jelentőségű munka folyik az országos egyházban a népegészség érdekében. Ennek irányítója a nagy tapasztalattal, tudással, evangéliumi szociális érzékkel megáldott Dr. Siegmund segesvári főorvos volt, ki a hivatalos lap mellékleteként kiadott „Evangelische Fürsorge“ c. kiadványt szerkesztette. Halála után Dr. Eitel vezeti a munkát.

Rendkívül szervezett munka indult meg az utóbbi években a vallási elmélyülés érdekében is. Lelkeszi, tanítói konferenciák, munkaközösségek, kisebb munkakörök foglalkoznak úgy teológiai, mint világnézeti, népi kérdésekkel. Scherg pietisztikus mozgalmá is elismerést kap végre, a fiatalabb lelkészek közül különösen nagyjelentőségű a brassói városi lelkésznek Dr. Möckel Konrádnak a munkája: kapcsolatot teremteni a nép és egyház között. Vezetni e munkában is természetesen a püspök vezet, ki püspöki vizitációit kiterjesztette a világban szétszóródott százságra is. A püspök szervező munkája mellett egyházának s papjainak igaz pásztora igyekszik lenni.

Pár vonás ez, amit nyujtottunk az országos egyház felől. Nem is teljes a kép, s nem is igyekezett a cikkíró statisztikai alapon megrajzolni. De ha valamennyire is sikerült az országos egyház útirányát vázolni, akkor a cikk elérte kitűzött célját.

Kolozsvári Andor.

***Erősségem és énekem az Úr és Ő lön nékem szabadításul.
Zsolt. 118, 14.***

Ne bízd magad semmire, ne bizakodj senkiben, hanem csak az Úrban egyedül. Mert az Úr a mi erősségünk, — mindenünk! Dicsérjük is ezért hálás magasztalással. Csak Ő a mi énekünk. Benne bizonyosan üdvösségünk lesz. Ez az Úr pedig ki volna más, mint a Jézus Krisztus, aki valóságos Isten, az Atyától öröktől fogva született, s valóságos ember is, Máriától az idő teljességében született?! Ő az, akit az ige erősségnek, hatalomnak, éneknek és szabadításnak magasztal.

De Krisztus csak akkor lehet erősségünk, ha a saját erőnkben többé nem bizakodunk. Ha keresztre vont mindenféle szenvedés, akkor nekünk is zsoltárunkká, énekünké lesz. Aztán jön a diadalom és szabadulás, — örök életre.

Luther Márton.

Furcsa dicséret.

Stefan Zweig „Harc egy gondolat körül“ c. műve magyar fordításának 54. lapján áll az a furcsa dicséret, amely az evangélikus olvasót felháborítja, a másvallásút pedig fejcsoválásra készítheti. Ezt olvassuk: „Örökös munkafiatalsága mellett ez a teljes érzékiatlenség Calvin legjellemzőbb vonása; nem csoda, ha ez lett a legveszedelmesebb is tanítása számára. Mert míg a többi reformátor azt hitte, hogy úgy szolgálja leghívebben Istent, ha köszönettel fogadja kezéből az élet minden ajánlékát, míg azok, mint egészséges, normális emberek örülnek egészségüknek és az élvezetnek, míg Zwingli első lelkesítő szolgálatában egy házasságon kívül született gyermeket hagy, és Luther egyszer nevetve mondja: ha a feleség nem akar, majd akar a cseléd, míg azok bátran isznak, esznek és nevetnek, addig Calvinál minden érzéki teljesen el van nyomva és csak elenyésző nyomokban található.“

A szerző Calvin aszketikus szigorával ellentétben Luther életfölgóságának a természetességét akarja itt dicsérni. Csakhogy ez a dicséret gyalázatos, különösen az az állítás: „Luther nevetve mondja: ha a feleség nem akar, majd akar a cseléd.“

Botrány, hogy neves író ilyen felületesen és rosszindulatúan meri idézni Luther állítólagos szavait. Az igazság a következő:

1. Luther 1522-ben írt egy könyvecskét a házaseletről és ebben többek között a házassági elválás indokolt eseteit is fejtette. Ezek közé tartozik az is, ha valamelyik házastárs következetesen megtagadja az I. Kor. 7. 5.-ben megjelölt köteletségét. Luther kifejti, hogy mit tegyen pl. az a férfi, kit a felesége makacs vonakodásával képes volna a parázáság vétkébe kergetni. Ily esetekben a férj „kétszer vagy háromszor intse“ és fenyegetse meg a feleségét: „ha te nem vagy hajlandó, hajlandó lesz más; ha a feleség nem akar, majd jön a szolgáló.“ És ha ez sem használ, vigye a férj a dolgot a gyülekezet elé; ha pedig ez sem használ, akkor bocsássa el a feleségét. Ezt írta Luther.

2. Zweig úr nyilván nem tudja, hogy Luther ez esetben is, meg mást is (pl. Ésaías könyve 65. fej. 1. versének magyarázatánál, Weimari kiad. 31. II. köt. 553 l.) közmondást idéz e szavakkal: „Ha a feleség nem akar stb.“, tehát nem ő e szavak szerzője. (Ennek bizonyítéka Wander: Deutsches Sprichwörterlexikon I. 1138. hasáb, 714. sz.) Luther e közmondást nem *mondta*, hanem *leírta*. Hogyan állíthatja mégis Zweig, hogy Luther ezt *nevetve* mondta? Luther a házaseletről írt könyvének az elején maga szól arról, mily kelletlenül, sőt borzadállyal nyúl e kérdéshez az e téren jelentkező „sok és szörnyű visszaélés“ miatt. Hogyan tehető föl, hogy mégis nevetett volna a fönti közmondás leírásánál?

3. Zweig úrnak nem kellett volna megkérdeznie valamilyen elfogott Luther-rajongót, hogy milyen értelemben használta Luther az idézett közmondást. Megkérdezhetette volna pl. a jezsuita Grisart, aki Luther fenti fejtetéseiről „Luther“ c. életraizában (II. köt. 209. l.) így vélekedik: „Talán a házasságon kívüli, cseléddel való viszonyra ad itt Luther tanácsot és engedélyt? Elfogultság nélkül ezt állítani nem lehet. A szöveg a kritikus hely előtt és után is csak a házasság fölbontásáról és új házasság megkötéséről szól, nem is beszélve arról, hogy Luther általában, másutt is csak a házasságon belüli érintkezést engedi meg, a házasságon kívülit kizárja.“

Íme, a modern író gyalázatos dicsérete ellenében Luther erkölcsi fölfogásának a tisztaságát egy jezsuita védelmezi meg. Tévedések akadnak más írónál is, mikor Lutherre hivatkoznak. De van szándékosság nélküli és van rosszakaratú tévedés. Zweig könyvének fönti soraiban felületesség és rosszakarat szólal meg. Az ilyesminek a neve: hamisítás, rágalom, a dicséret köntösébe burkolt hazugság. Az egész jellemző Zweig módszerére: Kálvinon akar ütni Luther segítségével, de úgy, hogy Luthert is bemocskolja. Az evangélikus olvasó közönség jól teszi, ha óvakodik az ilyen szellem termékeitől!

Scherer József.

KRÓNIKA

Események sodrában.

Akárhányszor van úgy tavasz előtt, hogy a tél zimankós ereje sokáig — érzésünk szerint tulontúl sokáig — tartja jégpáncél alatt az újrafakadó életet. De azután hirtelen, egyik napról a másikra megindul a zajlás feltartóztathatatlanul. Ilyenkor fenyeget leginkább az ár és mennydörögve alázuhanó, termést ígérő földeket szélesen elborító víztömegeivel a szinte helyrehozhatatlan károkat okozó pusztulás. Az elmúlt hónapok és hetek eseményei kényszerítő erővel emlékeztetnek a természeti életből vett e hasonlatra. Sokszor látszott úgy, hogy a gátszakadást semmi sem akadályozhatja meg és nyomán elmerül sok évszázados munka gyümölcse a vér és szenvedés áradatában. Ezt most elkerültük. De közben a Duna-medencében indult meg a zajlás olyan erővel, mely számunkra nem kevésbé jelentőségeltjes és sorsdöntő, mint a világhelyzet átrendeződése. E helyütt nem lehet arról szó, hogy a megindult nagy változások indító okaival és mozgató erőivel foglalkozzunk. Egyre azonban figyelmeztetnünk kell. Történelemformáló erők indultak most meg évtizedes mozdulatlanúságra kényszerülés után és nemcsak az oly nagyon kívánatos tisztulást ígérik, hanem mérőkben hordozzák a pusztulás lehetőségeit is. Tévedünk, ha ezeket az erőket a természeti erők síkjában szemléljük csupán. Van valami, ami megkülönbözteti őket emezektől. A történelemformáló erők megakasztása éppen úgy súlyos erkölcsi felelősséggel terheli azokat, akik benne vétkesek, mint ahogy fokozott erkölcsi felelősség nehezedik azoknak is a vállára, akik történelemformáló erőket szólaltatnak meg és hordoznak. Ha egy hazugságra épült állam az első teherpróba alatt összeroppan, akkor nem elég az okot a támadó fél túlerőinek a kíméletlen érvényesítésében keresni. Meg kell látni, hogy a hazugság nem esetleg ügyes politikával „jóvátétel” *hiba*, hanem *bűn*, mely elháríthatatlanul megboszulja magát és pedig akkor, amikor a hibákat már hajlandók voltunk a feledés jó-tékony leplével borítani. Napjaink eseményeiből ugyan nem olvasható le matematikai egyenlegként az Isten igazságosan sújtó ítélete. Ilyesmire csak azok gondolnak, akik Istent a saját önző kívánságaik prókátorává szeretnék tenni és megfélemednek arról, hogy a való életben bűn vagy igazság sohasem helyezkednek el kizárólagosan egyik vagy másik oldalon. De figyelmeztetnek bennünket napjaink Isten hosszútűrésére a bűnösök iránt és arra, hogy a hosszútűrés idei megtérésre hívnak, hogy bűneinkből hozzá menekedjünk, addig, *míg erre Isten időt ad*.

Számunkra ez fokozottan érvényes akkor, ha a magyarság életében végbemenő nagy változásokra gondolunk. E tekintetben is erős zajlás indult meg, tőle várjuk a jobb jövődőt ígérő tisztulást. De hol van a biztosíték arra, hogy az elodázhatatlanná vált nemzeti újjáépítés nyomán nem marad több rom és pusztulás, mint időt álló alkotás? Hosszú évek, sőt évtizedek óta állandóan hangzottak el figyelmeztetések, melyek belső bajaink gyökeres és radikális orvoslását követelték. Ma látjuk, hogy a háborút követő esztendőkből ezt elfeledtük. Hogy a bolsevizmust oly hamar legyűrtük, az nemcsak hamarabb állította munkába a nemzeti erő-

ket, mint Európa egyéb országaiban, hanem ál-konzolidációra is vezetett és meggátolta a már akkor esedékes társadalmi újjárendeződés keresztülvitelét. Még jól emlékszünk arra, amikor szociális problémáink hangsúlyozott feltárása az adatoknak olyan lázításra alkalmas csoportosításának számított, melyért börtön fenyegetett. Ma ugyanazok a dolgok nagyrészt helyet kaptak a hivatalos kormánypolitikában. November 21-én pedig a gróf Teleki Pál kultuszminiszter, Györffy István és Magyary Zoltán egyetemi tanárok vezetése alatt álló „Táj és Népkutató Központ” kiállítást nyitott meg, mely Széchenyi István mondását választja jelszól: „Igazságokat, habár keserűk is, végre kimondani nemcsak hasznos, sőt szükséges.” Ez a kiállítás részletes és rendkívül gondos statisztikai számítások alapján állapítja meg, hogy hazánk 9 millió lakosa közül 6 millió proletár s velük szemben alig 2,400.000 önálló és kb. fél millió tisztviselő áll. Rámutat arra, hogy „Magyarországon számottevő termelési ág és vállalat csak a Hitelbank és a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank érdekkörében egzisztálhat... E körül a két nagy pénzügyintézet körül csoportosult vállalatok adják az ország népének a szentet, a cukrot a lisztet, a kenyeret, a villamosáramot, a kultúrát, a papírt és azt lehet mondani mindent.” S hogy ennek mik az eredményei, arra jellemző az a megállapítás, hogy pl. a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank (és részben Hitelbank) érdekkörébe tartozó Csongrádvármegyei Cukorgyár r. t. 1936-i üzletévében 44.552 P nyereséget mutat ki és részvényenkint 6 P osztalékot fizet akkor, amikor — „maga a gyár sehol sincs.” „Keserű tanulság” az is, hogy „az u. n. agrár-altruista szövetkezeti központok egyes igazgatósági tagjai és exponált vezetői a többi nyolc vezető budapesti pénzügyintézet majdnem mindegyikének egyes alapításaiban és érdekeltségében mint igazgatósági tagok szerepelnek”: mezőgazdaságunk is ki van szolgáltatva az ingó tőke urainak.

Alapvető megállapítása e kiállítás tájékoztatójának: „A világháború után be kellett látnunk, hogy sem a magyar történelem, sem a magyar nyelv nem bizonyult olyan nemzetfenntartó hagyománynak, amely urat-parasztot, magyar-nemmagyart elszakíthatatlanul egybeforrasztott volna. Van azonban a magyar nyelven kívül egy olyan magyar nemzeti műveltségünk, melyet az ország lakosságának háromnegyedrészze, a parasztság vall magáénak, ez a néphagyomány. Ez a műveltség állomány időtlen idők óta halmozódik... Nagy értéke, hogy általános és egyenlő.” „Vajjon nem érkezett-e el az ideje, hogy a középosztály revideálja a nemzeti kultúráról vallott eddigi felfogását s a néphagyományokat tegye a magyar nemzeti kultúra alapjává? Ha ezt megvalósítjuk, áthidaljuk azt a roppant szakadékot, mely a nép és a középosztály között fennáll, s megszüntetjük a nemzet felső és alsó társadalmi rétegre való osztottságát.”

Míg a csonkaország társadalmi rétegződése tekintetében a helyzet erősen hasonlított a téli pihenésre kényszerült tájra, a magyarság társadalmi rétegződésének strukturális átfarmálása a történelmi erők kényszerítő hatása alatt valósággal végbement elszakított véreink közt. A csonkaországbeli társadalmi átrendeződést a Felvidék visszacsatolása égetően sürgőssé teszi. Ha tanulni akarunk a napok jeleiből, azt kell mondanunk, ütődni a hosszútűrés utolsó órája. Ha ezt meg tudjuk ragadni, talán — *talán!* — termékenyekké válnak a sorsformáló erők méhében rejlő pusztulások is, hogy jöhessen jobb jövő.

„Egyházunk? Ha valamikor küldetése volt, úgy ma van. Ezekben a napokban a magyar hazának szüksége van arra az egyházra, amelyik rettenthetetlen bátorsággal, akár magát áldozó odaszánással is, de egyúttal felelős vigyázással állítja a rohanó idők eseményeit Isten színébe, hogy megláttassa hosszútűrésének napjait és megtanítsa „áron is megvenni az alkalmat.“ Könyörögjünk Istenhez, adjon Ő erőt egyházunknak ennek a feladatnak a teljesítéséhez.

K. K.

Tanulságok egy tudományos teológiai vitából.

Dr. Sipos István ref. teol. magántanár Mózes öt könyvének mózesi szerzőségéről irt egy tanulmányt. Ezt D. Dr. Kállay Kálmán debreceni egyetemi teol. tanár tárgyilagos, de szigorú bírálatban részesítette. Erre Sipos „A református teológia védelme, különös tekintettel az ószövetségi bibliai tudományokra“ címen válaszolt 199 oldalon, és már itt bejelentette, hogy egy még részletesebb könyvben, a szaktudományi részben ki fog terjeszkedni a konkrét kifogásokra is. (Meg is jelent bizonyos késéssel, 445 oldal terjedelemben). Közben Kállay Kálmán is válaszolt „A tudományos és hívő teológia védelme“ címen egy komoly, tárgyilagos hangú válasziratában, amelyben leszzegezi elvi álláspontját és elutasítja magától a fiatal szerzőnek bizonyára ügyszeretettől folyó, de tárgyilag jogosulatlan vádjait. Arról, hogy különösen Sipos részéről a válaszoknak erősebb személyi éle van, nem szólunk; a tárgyilagosságnak semmi esetre sem válik ez javára.

A dolog lényegére térve át, Sipos a konzervatív református körök felfogásában növekedve szomorúan látta és látja azt a romboló hatást, amelyet a „baloldali“ teológiai kritika a bibliai bevezetés és bibliai értékelés terén eredményezett. A 19. század teológiáját e tekintetben az „ellenség a várbán“ szomorú helyzete jellemezte. Teljesen igaza van abban, hogy ennek a fölényes és mindent megingatni akaró irányzatnak volt a következménye, hogy napjainkban Rosenbergék részéről magának ennek a liberális teológiának a fegyvereivel támadnak a kereszténység rendszere és épülete ellen. Tehát most érik a korábbi konkolyhíntésnek szomorú termése. Mindezt azonban senki sem vonja kétségbe a pozitív alapon álló teológusok részéről, — a legkevésbé Kállay Kálmán.

Sipos azonban alaposan túllő a célon. Vitarataiban kifejtett elgondolásainak megvalósulása esetén szinte évszázadnyi komoly teológiai munka eredménye volna, mint használhatatlan, félreteendő. Hogy e közben a református teológiai tudomány egyik kiváló, megfontolt, józan ítéletű képviselőjét, Kállay Kálmánt teljesen alap nélkül illeti a racionalista, romboló teológiai irányzat vádjával, azt is határozottan hangsúlyoznunk kell. Kállay egész tudományos multjánál és egyetemi tanári munkájánál fogva egyik büszkesége a református egyháznak, akit méltatlanul illetnek a fiatal magántanár erős kitételei, amelyeket ha nyugodtan újból elolvas, bizonyára ő is helytelennek fog tekinteni.

Az alapféltreértést Sipos egyébként igen figyelemreméltó felkészültségű munkásságában abban látom, hogy a kijelentés és a Szentírás meghatározásokat egymással egyenlő értékű, egymást fedő kifejezéseknek tekinti. Annaira, hogy bár a verbális inspiráció felfogását, mely szerint a Bibliának minden egyes szava Istentől ihletett, a Szentlélek közlése volna, teljes egészében nem is osztja, ha szigorúan végig gondoljuk felfogását, ez mégiscsak ide vezet.

A bibliai kritikának az a feladata, hogy a Bibliának az emberi oldalát, a Bibliának mint könyvnek a létrejövetelét, a keletkezés különböző körülményeit, a szerző személyét, az irat eredetiségét illetőleg sértetlenségét megvizsgálja, és pedig megvizsgálja ezt a tudományos történeti kritika módszere szerint, aminthogy emberi közvetítéssel létrejött műnek értékelésénél más módszerről nem is beszélhetünk. Ez a munka, mint a kritikai történet bizonyítja, hullámvonalban halad előre,

nagy kilengésekkel. De általában a tudomány története mutatja, hogy ez a haladás útja. A szerző által annyira kifogásolt baloldali kritikának, amelyet egyébként mi is teljesen meghaladottnak tekintünk, az az eredménye mégiscsak megvolt, hogy megindult az ellenhatás pozitív részről, és ma már épen ezen ellenhatás következtében tudományosan megalapozottan lehet állást foglalni szentirataink autentikussága mellett, és nem kell aggódnunk amiatt, hogy a „tudománynak akármilyen szele“ árthatna nekik, vagy az azokat szentiratuknak elfogadó keresztyénségnek.

Épen a kijelentés és a Szentírás fenti megkülönböztetése alapján nem kell félnünk pl. a pentateuch-kritika ma már általánosan elfogadott eredményeitől, vagy az újszövetségi kritika terén pl. a szinoptikus kérdés szövevényes kérdés-komplexumától. Az ellentéteken át vezető út mégiscsak felfelé vezetett, és ma már összehasonlíthatatlanul több pozitívet tudunk szentirataink keletkezéséről, az egyes szerzőkről, az iratok hitelességéről, mint néhány generációval ezelőtt. Az igazság kikutatása nem azt, csak használ szentiratainknak, amelyek egyikében olvassuk Jézusnak azon kijelentését, amely itteni magatartásunkat is irányíthatja: ... Megismeritek az igazságot (t. i.: ha az én tanítványaim vagytok) és az igazság szabadokká tesz titeket. Ján. 8, 32. Ennek alapján nemcsak jogunk, de kötelességünk is az igazság keresése bevezetés-kritikai téren is. A Sipos-Kállay tudományos vitának feltétlenül meg lesz egy jó következménye: Sokan feltügyelnek és érdeklődéssel fordulnak a bibliai kritika aktuális kérdései felé; a komoly érdeklődés pedig feltétlenül hasznára válik úgy az egyes érdeklődőnek, mint általában az ügynek. De azért a régi latin mondásnak is meg van a jogosultsága: Fortiter in re, suaviter in modo.

Dr. Kiss Jenő.

SZÉLJEGYZETEK

„Az egyháznak is

tovább kell munkálkodnia belső megújodásán... Istennek hála, nálunk is feltartóztathatlan a lelki megújodás folyamata s a lutheri reformáció hite adja a megújodás tartalmát és szabja meg annak irányát. Az egyház nem marad jogi szervezet csupán, hanem mindinkább hívő lelkek közösségévé mélyül. Hálásan idézzük egyházunk egyetemes felügyelőjének e bölcs szavait. Kívánatos, hogy ne jussanak közgyűléseink megállapításainak és határozatainak sorsára, hogy t. i. betemetődjenek a jegyzőkönyvekbe és ezek útján a levéltárak aktatömegeibe. Szeretnénk, ha végre egyházunk minden felelős embere tudomásul venné a megújodás szükségét és már mutatkozó jeleit. Ez a tudomásulvétel persze csak megalázkodás árán lehetséges. Reformot akarni és a mult kritikáját elnémitani nem lehet

egyszerre. Reformot akarni és a reformálókat letorkolni azzal, hogy még nem elég öregek, nem őszinte dolog. Luthert emlegetni és a századeleji szellemben vesztegelni, nem fér össze egymással. Életben való megújodásról szónokolni és csak a retorikától várni bőséges aratást, esztelenség. A magyar élet alakulása arra figyelmeztet, hogy a haladó konzervativizmus, a tekintélytiszteltet, az alkotmányörzés lehet pusztán önigazolás is egy hatalomföltő nemzedék kezében. Van eset, hogy a gyorsaság kötelesség és nem elharmarkodottság. Van eset, hogy akik nem bírják az iramot, kötelesek kiállni a sorból. Ezért megismételjük: „Az egyháznak is tovább kell munkálkodnia belső megújodásán.“

„Ma teljes a harmónia

egyház és állam vezetői között, de amelyik pillanatban szembekerülnének egymással, az egyház egész mos-

tani felépítménye széthullana, s újra kellene kezdenünk az ősi ellenállást az örök kezdetnél: a *gyülekezeti istentiszteletnél*. Nem bocsátkozom jóslatokba az iránt, hogy egy ilyen fordulat mikor következhetik el, csak azt látom meg, hogy minden egyház, mely az állammal életre-halálra összenő, államválság idején külső, intézményes mivoltában összeomlik... Azért *minden válságos időben szükségessé válik* egy egészen sajátos készenlét, az *egyháznak állandó mozgósítása*, az, hogy üzenete, mondanivalója, *igehirdetése minél tisztább legyen* és minél hatalmasabban érvényesülhessen. Amidőn Rávasz László számunkra is megszívlelendő mondatait idézzük, eszünkbe jut, hogy a tiszántúli református egyházkerület új püspöke, Révész Imre szintén az igehirdetés tisztaságáról és fontosságáról beszélt nemrégiben. Az idők jeleinek meglátásáért és a legsürgősebb egyházi feladat megláttatásáért mi, evangélikusok is hálásak vagyunk a két református püspöknek.

„Ma inkább az ige,

mint a szentség egyháza vagyunk.“ Ezt állapította meg egyházunkról jelentésében Kapi Béla püspök, aki buzgó szeretettel tölti be azt a szerepet, amelyet az új egyházi törvények értelmében ő visel ma mint legrégebben szolgáló püspökünk. Az inkább szó világosan mutatja, hogy ő az igehirdetés tekintetében is tartogat számunkra mondanivalót, — jól látja például a rétorika elhatalmasodását az igazszolgálat fölött — de most a szentségek fontosságára kívánta felhívni a figyelmet, és az ige folytonos emlegetésének és a szentségek elhanyagolásának a fonák viszonyával a megújulás sürgősségét akarta elismertetni. Hogy a keresztség gondolata mennyire hiányzik az egyházi köztudatból, azt leginkább az emberről való felfogás és a bűn kezelése mutatja. Hogy pedig az úrvacsorát nem becsüljük meg, a Krisztusról való beszédünk erős bírálhatóságából nyilvánvaló.

Most azonban csak egy jelenségre szeretnénk felhívni a figyelmet: még mindig vannak egyházközségek, amelyekben néhány órai oktatás után, a jelentkezés után két-három hétre a keresztség és az úrvacsora szentségében részesítünk olyanokat, akik szemmel láthatólag a zsidótörvény hatására akarnak sürgősen és tömegesen „keresztyének“ lenni. Amikor örömmel állapítható meg, hogy egyes gyülekezetekben csak fél évi templombajárás, alapos oktatás után lehet szó a megkereszeltkedni kívánó zsidó befogadásáról, — akkor érthetetlen, miért nem lehet megszüntetni az előbbi jelenséget. Felesleges újra egységes eljárást sürgetni, elég, ha az illetékesek felelősségre vonják azokat az egyházközségeket, amelyekben feltűnő a betérő zsidók száma.

Húzás előtt

alig győzi papírkosarunk befogadni azokat a nyomtatványokat, melyeket hűséges szorgalommal küldenek a bankházak. Csodáljuk a találékony-ságot. Csodáljuk a kifogyhatatlan ötleteket. De meg is döbbenünk számérmetlenségükön. Egyenesen orcátlanság, amivel az egyik prospektusban találkozunk. A címlap Millet ismert „Angelus“-át mutatja. Alatta jó szembeszökőn idézet a Mi Atyánkból: „Mindennapi kenyerünket... fordítás után a következő épületes bölcseséget olvashatjuk belül: „megkereshetjük szorgalmas és bezületes munkával. De vagyont, gazdagságot, függetlenséget nem hozhat csak egy főnyeremény a ... bankházból.“ Ezután szabadon választhatunk a malacos, patkós, kéményseprős stb. bélyegek közül. Nem csodálkozunk ezen az izetlenségen. Hozzá vagyunk szokva, hogy ahol az emberek gyöngéire épít az üzleti spekuláció, ott nem ismer a propaganda korlátokat. Egy kérdést mégis szeretnénk most felvetni ezzel kapcsolatban. Vajon tényleg csak *játék* az osztálysorsjáték? Ha játék, akkor is tovább nyugtalanít: vajjon nem fényezés ma olyan „játékokkal“ játszani, melyeken több ezer pengő sorsa dől el, mégha az államháztartásnak látszólag haszna is van ebből a játékból. Vagy olyan nagy a jólét ebben az országban, hogy több ezer ember rendszeresen tud 3.50 pengőt, sőt 28 pengőt „játékra“ szánni? Mi nem lá-

tunk pusztán játékot a sorsjátékban. A bálványok szobrai ledőltek ugyan, de az idegen istenek túléltek szobraikat. Fortuna istenasszony ma is él. Vannak papjai és vannak ma is szenvedélyes hívei. Mint minden isten, ő is követel áldozatokat. Nem csak szellemi áldozatokat, hanem nagyon is anyagiakat. Sok tekintetben megszegényítő a mai keresztyénségre, hogy amíg a szerencse istenében bízők oly szenvedéllyel tudnak nyugalmat, pénzt, sőt életet feltenni egy nyomorult sorsjegyre, egy jól futó lóra vagy az utolsó kártyára, addig mi Krisztusunkban bízva oly gyávák vagyunk kockázatot vállalni. Megütközünk, mikor nemcsak morzsa-szemeket, hanem komoly áldozatot kíván tőlünk. Pedig Ő életét áldozta értünk.

„Meg kell már egyszer szüntetni

azt az állapotot, hogy Magyarországról még az igazságnak némi látszatával is úgy beszélhessenek, mint az ezerholdas oligarchia ittfelajított szigetéről. A földkérdés alapos megoldásához haladéktalanul hozzá kell fogni és hasonlóképpen többi szociális problémánk felgöngyölítéséhez is.“ Örömmel olvassuk a *Magyar Szemlé*-ben e sorokat. Mert e körülmény remélni engedi, hogy a földreform és a szociális kérdések gyökeres megoldása elől nem fog elzárkózni sem az a nagytőke, amely állítólag a Magyar Szemle mögött áll, sem pedig a hatalmas földbirtokkal rendelkező katolikus egyház, melynek sajtóját a Magyar Szemle oly hűségesen propagálja. Valóban az ország érdekében áll, hogy így legyen.

„Ez az év is az Istené“.

Ennek hirdetésével kezdtük 1938-i évfolyamunkat, és kötelességünknek tartjuk, hogy hangsúlyozottan újra megállapítsuk. Ebben az évben sokat ünnepelték az első magyar királyt, és a jubilálás csattanójául falragaszon e szavakat adták a szájába: „Minden év az enyém és az én keresztemé.“ Szegény szövegezők nem tudták, mennyire kegyeletsértő ez a halott királyra. Ha hívő keresztyén volt, bizonytalannal nem akarta elvenni az Isten-től az éveket. Még a politikai célzat, az „1938 a miénk“ jelszót kivédő reakció mentsége sem változtat fájaldalmunkon, hogy íme a keresztyén-

nek mondott országunkban is ilyen könnyűszerrel lehet elfelejtkezni arról, hogy az Isten az 1938. évről is, a következőnek is, minden esztendőnek feltétlen és felséges ura.

„Isten parancsol“.

E mondatot idei első számunkból idézzük. Egy cikksorozatot kezdtünk ott azzal a szándékkal, hogy ezt az ígét újra meg újra közöljük olvasóinkkal. Isten parancsol, idei évfolyamunk minden számában hirdettük ezt, a nélkül, hogy előre bejelentettük volna tervünket. Ezzel példázni is akartunk valamit, azt, hogy Isten parancsát nemcsak akkor vesszük, ha ünnepélyesen felkészülünk „törvényadásra“, proklamációra. A tízparancsolat menetében mutattunk rá az élet néhány pontjára; nem törekedtünk teljességre, hanem azon igyekeztünk, hogy eszméltessünk: Isten akarata mindenre kiterjed. A sorozat két utolsó cikke azzal foglalkozik: hogyan állok meg én, a bűnös ember a parancsoló Isten előtt? A törvény mellett megcsendül bennük az evangélium. Hálát adunk az Istennek, hogy irgalmas hozzánk a Jézus Krisztusért. De ne feledjük: Isten mégis, tovább is, nekünk is parancsol. Ma is büntet törvénye megszegéséért. A keresztyének közül különösen mi, evangélikusok szeretjük az evangéliumot olyan hangosan emlegetni, hogy elnyomjuk a parancsoló Isten szavát. Az evangélium pedig mit sem ér, ha önmagunkat vigasztalgatjuk vele. Hallgassunk el, hogy hallgathassunk: hallhassuk, mit mond az Isten, mit parancsol és mit ígér. Hallgassuk az Istent, és cselekedjünk az Urban!

Az István-jubileumra

való tekintettel ez év első felében öt cikkünk foglalkozott a magyar történet egyes részleteivel. Figyelmeztetni akartunk arra, hogy a magyar keresztyénség történetének megítélésében nem hagyatkozhatunk kritika nélkül a divatos történétírókra, vagy a közfelfogásra. Ha elfogadjuk az evangélium hatalmát, olyan értékmérőt nyerünk, amely képessé tesz minket a keresztyénség igazi történetének szemlélésére. Erre a helyes szemléletre szerettük volna elségiteni kedves olvasóinkat.

EGYHÁZI FIGYELŐ

Néhány szó az egyházaknak adott államsegélyekről.*)

Valahányszor kisebb-nagyobb egyházi közületek gyűlésein, vagy egyebütt az államsegélyről szó esik, mindig azt látjuk, hogy nagyon is bizonytalankodunk abban, mit tartsunk az államsegély felől. Majd mint az életlehetőség *conditio sine qua non*ja, majd mint a mai élet egy szükséges rosszsa, majd mint a helyes egyházi élet kialakulásának egyik legfőbb akadálya állítatik eléink. Ennek a néhány sornak az a szerény célja van, hogy hozzájáruljon az államsegélyről való helyes és egyöntetű állásfoglalás kialakulásához.

1. Meg kell állapítanunk azt, hogy az államsegély nem könyöradomány az egyház számára. Így a nevének helytelenége vitán felül áll. Az államsegély számunkra nem más, mint az állam hozzájárulása az egyház és az egyház intézményeinek fenntartásához. Így járult hozzá annak idején az állam az egyház és intézményei fenntartásához az István királyi és egyéb dotációkkal, melyeket ma nem is szokás államsegélynek nevezni. Így járult hozzá a közelmúltban az állam egyházunk erősítéséhez is a teológiai fakultás terheinek átvállalásával és a püspökségeknek adott 500 holdak adományozásával. Így járul hozzá gyülekezetek és iskolák, lelkeszi és tanítói állások fenntartásához is. Csak talán annyi a különbség, hogy itt hol egyszersmindkorra megállapított, hol időnként megváltoztatásra kerülő, évenként ismétlődő hozzájárulási tételekről van szó.

2. Honnan származik az az összeg, amit államsegély címen ad az állam az egyháznak? A közadókból. Evangélikus népünk adójából csak úgy, mint a többiből. Ha a közadókból olyan célra adnak pénzt, amire az államnak pénzt adni elemi kötelessége, az állam ott csak annak a feladatnak tesz eleget, hogy odajuttatja el a közadót, ahova az való. Az évi adó szétosztása nem a kegyesség ténye, hanem a legszigorúbb értelemben vett kötelesegteljesítés. A nép pénze a nép szükségleteinek fedezésére fordítandó. A nép szükségletei között pedig az iskoláztatás kérdése csakúgy helyet foglal, mint a nép vallási szükségletei. Az államsegélynek mind a forrása, mind a rendeltetése világossá teszik azt, hogy egyházunknak az állam bevételeiből az öt megillető részt igényelnie elidegeníthetetlen joga van.

3. Az államsegély legnagyobb része iskolai célokat szolgál egyházunkban. Itt vessük fel azt a kérdést is: helyes-e a mostani állapot, amikor egyik helyen az állam az iskola minden néven nevezendő terhéről gondoskodik, mert állami az iskola, a másik helyen viszont egy evangélikus gyülekezet csak a magát végtelékig megadóztató egyházszeretettel tudja a neki csekély összegre mért államsegélyt az iskola fenntartásához szükséges összegre kiegészíteni. Nem véletlenül cseréltem el a szerepeket. Mondjuk ki nyugodtan: mióta az állam iskolákat tart fenn, azóta ilyenféle a helyzet. De menjünk bátran tovább is. Nem volna-e sokkal igazságosabb iskola-politika az, amelyik azt a tételt tenné alaptétellé: Minden iskolai teher az állam terhe. Nem kellene ezzel együtt járni az evangélikus iskolák megszüntetésének. Egyházunk legmagasabb iskolája, a teológiai fakultás tisztán állampénzen is evangélikus intézmény. Legyenek összes iskoláink ilyen módon evangélikus iskolák. Még az evangélikus egyház ellenőrző, sőt irányító szerepe is beleférhetne az új rendbe is. Amennyire ma benne van, annyira legalább is. De ha az állam az iskolák egyetemes állami jellegét úgy oldaná is meg, hogy elemi és középiskola csak mai állami iskola módra állna fenn, a hitoktatásról való gondoskodás kérdése akkor is állami iskolai feladattá válnék. Minden állami iskola tanulójának elemi joga az állammal szemben, hogy az iskolai szükségletekről gondoskodó állam a

*) Folyóiratunk e soroknak, mint alaposan átgondolt véleménynek ad helyet, anélkül, hogy a bennük kifejtett véleménnyel magát azonosítaná. Igyekezni fogunk a kérdést hamarosan más szempontból is megvilágítani. Szerk.

tanulók hitbéli oktatásáról az államot alkotó egyházak megelégedésére viseljen gondot.

4. A kimondottan egyházi jellegű állások államsegélyeinek ügye is világosabban fog elénk állani, ha úgy ítéljük meg a dolgot, hogy itt is arról van szó, hogy a közadók egy részét a nép vitathatatlan szükségletére fordítják akkor is, ha az állam a lelkesítő állásokat, stb. teljesen maga tartja is fenn. Aki, mint az evangéliom lelkésze, a jobbat és többet érő nemzeti lélek útjaira vezeti sokaknak lelkét, az az ember elsőrendű szolgálója egy olyan államnak, mely igazán jobb jövőért él és munkálkodik. Azt pedig mondani is felesleges, hogy az államnak ilyennek kell lennie.

Az egyháznak nincsen abban megalázása, hogy az állam gondoskodik róla. Aminthogy pl. a független bíróságra sem megalázó, hogy az állam fizeti. Pedig sem az egyiknek, sem a másiknak nem az a hivatása, hogy a mindenkori kormányt, vagy esetleges uralkodó osztályok céljait szolgálja. Ettől mindkettő független és kell is, hogy az legyen. Abban is megegyeznek egymással, hogy mindegyiknek a tisztább viselkedésű jövőendő előkészítése körül van dolga az ország életében. Csak amíg a bíróság munkája a számonkérés és megtorlás testi útjain, az egyház az Isten lelke által kijelölt lelki előnyomulás útjain. Nem is tölti be az állam Isten-től rendelt feladatát, ha ezt meg nem látja s meg nem érti. Ha pedig megérti, miért kell azon gondolkodnunk, hogy u. n. tisztán egyházi célokra elfogadjuk-e az államsegélyt. Az is teljességgel elfogadható lenne, ha az összes bevett vallásfelekezetek szükségletei az 1848. XX. szerint közzálladalmi kiadásokká tétetnének. Ekkor sem volna követelhető az egyház embereitől Isten törvénye ellen való feladat teljesítése, aminthogy ma sem követelhet tőlük ilyet a fizetésüket megtagadó gyülekezet sem. Bizonytal nem talál megalázót abban egy magyar r. k. püspök vagy káptalan, ha esetleg 50.000 katasztrális hold föld-államsegély jövedelme felett neki áll ma jogában rendelkezni. S miért találjunk mi abban megalázót, hogy a mi lelkeszeink szerény szükségleteinek biztosítását az állam saját feladatának esetleg elfogadja. Aki látó szemmel néz, látja, hogy ez a gondolat ma erősebben előtérbe jut, mint 1848 óta akármikor. Én magam természetes fejlődésnek látom ezt. Az állampolgárok vallásügyi állami pénzszolgáltatásban is a maguk pénzét kapják vissza, de az elosztás igazságossága így könnyebben következik be és hamarabb szűnnek meg az elviselhetetlen megterhelés visszasságai.

5. Az én felfogásom tehát ez: Ne féljünk attól, hogy az állam egyházi célokra fizet. Természetes joga és kötelessége ez az államnak. Ezzel mi még nem szűnünk meg Isten emberei lenni. Az államsegély megszüntetése esetén evangélikus iskoláink fenntartása nemcsak megoldhatatlan volna, de nem is volna jogunk ezt híveinktől még kérni sem, mikor azok fenntartásához szükséges összeg nagyobb fele a most is beszédett állami adókban van benn. Onnan tehát jár az egyháznak a maga része. Az államsegélyt csak a maga feladatát teljesíteni nem akaró államvezetőség szüntetheti meg. Az pedig az állampolgárok dolga, hogy ne olyan vezetőkre bízzák az ország sorsát, akik a nép elemi szükségleteit mellékesnek vagy feleslegesnek merik mondani.

6. Többször gondolkodunk azon, hogy az államsegélyes világban megcsökkent az adakozó kedv. Talán nem is olyan veszedelmes a dolog. Amikor ma egymásután épülnek új templomaink, renováltatnak a régiek, emelkednek az ifjúsági házak stb. mindez az áldozatkészség meglétéről beszél. Ha pedig a normális egyházi szükségletek közállami kiadásokká lennének, attól én a gyülekezetek saját céljaira, még a nem feltétlen szükségességekre is az adakozási kedvnek a fellendülését is teljességgel meg tudnám érteni.

7. Ma már nehezen lehetne elképzelni, még nehezebben visszaállítani azt a régi állapotot, mikor az evangélikus egyháztag vallási és kulturális szolgáltatásokra csak a maga egyházán belül adózott s állami adójában ha volt, — ilyen címen semmi sem foglaltatott. Ma az igazságos megoldás számára egy út van nyitva és ezt az útát kell járhatóvá is tenni az egyház számára is: minden kulturgond az államé, a kiadás is az övé,

minden bevett vallásfelekezetről gondoskodik az állam, mert itt is állampolgárainak tesz köteles szolgálatot.

Tudom, hogy nem mindenki ért mindenben egyet e néhány igénytelen sorrall. Mégse mgondolnám, hogy haszontalan munkát végeztem. Gondolom, hogy a Keresztyén Igazság, amint e soroknak helyét ad, helyet fog adni egy esetleges más véleménynek is. Az állami élet fejlődését látó és egyházunknak a jelenben is megfelelő helyét biztosítani óhajtó egyháztagjaink pedig segítségül lesznek abban, hogy egységes egyházi közvélemény alakuljon ki az államsegély kérdésének megítélésében is.

Kovács István.

SZELLEMI ÉLET

Túrmezei Erzsébet

diakonissza testvér: *Őszből tavaszba.* Versek. Budapest, 1938. Fébé könyvkiadó vállalat. 245 lap, ára 3 pengő. Egy fiatal diakonissza testvérnek kora gyermekkorától dúsan virágzó költészetéből kapunk itt mutatónak egy bokrétára valót. A gyűjtemény címének szimbolikus a jelentése: egy küzködő társtalan, az ősz boruját magában hordozó fiatal léleknek a kitárulása ez az életadó Napfény, a Krisztus előtt s hervadónak többé alá nem vetett tavaszi virágba borulása. Nem ú. n. vallásos költészet az, ami itt a szemünk elé tárul, hanem egy Krisztusban új teremtéssé vált emberi léleknek a költészet eszközei útján való megnyilatkozása. Túrmezei Erzsébet izzig-vérig poéta-lélek, de egyúttal Krisztus bizonyágtevője, mert hiszen amikor tisztá líraisággal önmagát adja, akkor tulajdonképpen mindig a benne lakozó Krisztusból ad valamit. Néhány, még a küzködés, a forrongás éveiből való költeményét leszámítva, maradék nélkül az evangéliumot adja költészeté. Ezért jellemzi valami biztos, diadalmas, túláradó, magát teljesen szétosztogató életöröm. Az örök evangéliumot teljesen modern módra szólaltatja meg. A modern élet problémái is szóhoz jutnak költészetében s megleglik a teljes és végérvényes megoldást: az evangéliumi megoldást. Egy-egy kényesebb problémához (az átöröklés, terheltég kérdése) is hozzá mer nyulni finom, de abszolút biztos kézzel. Nyelv és forma tekintetében is, a melyeknek ritka művésze, egészen modern. De a mellett gyökeresen magyar is. Csodálatos, finomsággal, játszi könnyedséggel rendkívüli erőt párosít.

Síralmas szegénységi bizonyítvány volna a magyar szépirodalmi kritika részéről, ha ezt a kötetet agyon hallgatná. —y.

Luther szava áhítatokban.

Igen értékes gazdagodását jelenti egyházi építő irodalmunknak az az áhítatos könyv, amelyet „*Jer, örvendjünk keresztyének*” címen a Győri Evangélikus Egyházmegye Belmiszsiói Szövetsége adott ki. Az év minden napjára szóló elmélkedések Luther Márton irataiból vannak összeállítva. Nem könnyű feladat Luther irataiból egy ilyen áhítatos könyvet összeállítani. Az utóbbi évek legsikerültebb ilyenfajta gyűjteménye kétségtelenül az, amelyet *Witte Karl* „*Nun freut euch lieben Christen gmein*” címen adott ki. Örülünk, hogy éppen ezt a gyűjteményt fordította le magyar nyelvre *Szabó József* győri lelkész. Ezek a rövid elmélkedések valóban nagyon alkalmasak arra, hogy elvezessenek az evangélium és a belőle táplálkozó reformátori keresztyénség mélységeibe. Aki egyszer előveszi, hamarosan meg fogja tapasztalni, hogy jobb vezetőt Isten igéjének megismeréséhez keresve sem találhat. Szeretnők, ha minél több magyar evangélikus ember és család használná fel lelke épülésére ezt az értékes ajándékot. A mellett ez a legjobb út Luther igazi megismeréséhez is. Természetes, hogy minden elmélkedés egy szentírási helyhez fűződik és egy-egy énekverssel szinte imádságszerűen fejeződik be. Úgy belső tartalmánál, mint szép kiállításánál fogva kiválóan alkalmas a könyv ajándékozásra. A kezdődő adventi — karácsonyi időszakra való előkészülethez pedig egyenesen nélkülözhetetlen. W. D.

Az idei irodalmi Nobel-díjat

Pearl S. Buck amerikai írónőnek ítelték. A döntés nálunk meglepetésszámba ment, Buck-öt itthon alig ismerik. Viszont a külföldön annyira népszerű az írónő, hogy a bizottság ezuttal kivételesen közönségsikerben gazdag életmunkát tüntetett ki ítéletével. Pearl S. Buck ugyanis néhány év óta egyike a jelenkor legnépszerűbb és legolvasottab írónak.

Pearl S. Buck Westvirginiában 1892-ben született. Gyermekkorában hosszabb időt töltött Kínában, azután Angliában és Amerikában élt. 1921. és 1930. között több kínai egyetemen angol irodalmat adott elő. Ezidőszereint az Egyesült Államok lakója. Első könyve az 'Ostwind-Westwind' 1929-ben jelent meg. Nevezetesebb munkái (angolul ír, de lefordítják a világ minden nyelvére): Az anya. Kvei-Lan vergődése. Fiak. Büszke szív. A legnagyobb sikert a *The Good Earth* című könyvével aratta. Ezt a munkáját filmre is vették, a kínai föld e grandiózus filmpozsát a magyar közönség Paul Muni és Luise Rainer feledhetetlen alakításában Édes Anyaföld címen az elmúlt évben gyönyörködhette végig.

Mivel éri el az írónő páratlan sikerét az olvasóközönség körében? Azzal, hogy írásai nem fantáziából születtek, nem költött exotikumot adnak az olvasónak, hanem a valóságot nyújtják, azt a valóságot, amely más, mint ami a könyvreéhes tömeget körülveszi. Kétségtelen, hogy munkáinak irodalmi értéke, megnyerő emberisége, mély érzelmessége mind magyarázzák népszerűségét, azonban közönségét leginkább exotikus témáival fogja meg. A ma embere a szűk város börtönében nosztalgiai vágyat érez minden iránt, ami távoli, ami egyszerű és ami ismeretlen.

Pearl S. Buck nagyszerűen ért ahhoz, hogy az olvasóban valóságérzeteket keltsen. Regényeiben nem játszatja, nem varázsolja elő a Kelet exotikus világát, de életre kelti a kínaiak egyszerű, szomorú, munkás életét, a kínai paraszt nyomorát, az ifjú kínai nő sajátosságos, egyéni sorát. A modern Kína az igazi témája Buck-nek. Senki sem tudja nála szívesebben, művészibben érzékeltetni azt a hatalmas ellentétet, amely Keletázsia előttünk ismeretlen világában kiegyenlíthetetlenül él. Mű-

vei megdöbbenő erővel állítják szembe egymással a tradíciókat, a valóságértelmségeket, az őskultúrát, a magikus megkötöttséget a forradalmakkal, a tudománnyal, a technikával, a nagyvárossal. Buck nem elégszik azonban meg azzal, hogy az ellentéteket felvázolja, hanem termetényen kapcsolatokat is teremt a kínai család és haza egységbefoglalásával.

Legújabb regényében a *Büszke szívben* (*This proud heart*) megint csak ellentéteket ábrázol, ezuttal azonban a kelet barokja és az amerikai „*Matter of fact Art*”-ja között. A kritika a regényben önletrajzi elemeket sejt, annál nagyobb érdeklődéssel fordul a könyv felé az író már ismerő olvasó. És ha megelőző könyveivel érdekes világot, érdekes embereket tárt fel, ebben a könyvében a korábbiaknál tisztultabb, de azért nem rezignált köntösben áll előttünk az író. Egy kicsit más Buck, mint akit megszoktunk, nem az elbeszélő, hanem a probléma felvető és megoldó író, aki egy asszonyi lélek tükrében mutatja meg a valóságot, amelyet kiki megálmodik és elront magának. És talán ez a Buck jobban érdekli Európát, mint a másik.

A. E.

A debreceni református kollégium jubileuma.

1938-at folyóiratunk sem engedi elmúlni a nélkül, hogy meg ne emlékeznék a debreceni református kollégium jubileumáról. A nagymúltú iskola az idei évet választotta ki, hogy kifejezze háláját az Istennek, kegyeletét az alapítók, fenntartók, támogatók, tanárok és tanítványok iránt. Bizonytalan, hogy a 16. század második negyedének melyik esztendejében lett a városi iskola református jellegű, de elfogadható az 1538. és az 1938. év társítása. A tervezett hatalmas ünnepséget elhalasztották az izgalmas magyar események miatt, így folyóiratunk arra szorítkozik, hogy felhívja a figyelmet a kollégium történetére, közelebbről arra a könyvre, amely éppen a kollégium iránt „érdeklődő olvasóközönség tájékoztatására” készült: *A debreceni református kollégium története. 1538 (?)—1938.* Összeállította Zsigmond Ferenc. 1937. 244 lap.

A könyv egyaránt nyújtja a kollégium belső és külső történetét. Vé-

gigvezeti olvasóit a küzdelmek, válságok, üldöztetések eseményei közt. De beviszi őket a kollégium falai közé, hogy figyelhessék a tanítás módját, az ifjak életét, a tanárok munkáját, ennek a sajátos szerkezetű intézménynek a működését. Dicséretére válik Zsigmond Ferencnek, hogy nem ad idealizált képet, hanem megeleveníti a multat, az eleveenség pedig magával hozza a gyarlóság kiütökését. Bátran vizsgálat alá veszi a kollégium bírálatait a magyar irodalomban (pl. Móricz Zsigmond regényét: Légy jó mindhalálig.) Ez az őszinteség biztosítja, hogy magunkévá tegyüik a könyv kegyeletét az iskola multjának emlékei iránt. Nem lehet meghatódottság nélkül figyelni az iskola fenntartásáról írott fejezeteket, különösen azokat a részeket, amelyekben a magyar református közönség felelősségtudata domborodik elének. Szépen látszik az események sorából, hogy a kollégium fénye attól függ, mennyi sugárik rá elsősorban a debreceni polgárság és messzebbbról a vidéki reformátusság féltő és gondoskodó szeretetéből. Ezt nem pótolja sem egyházi felügyelő hatóság, sem államsegély.

Érdemes figyelni azt is, milyen szolgálatot tett a kollégium — sajnos, inkább csak az elmúlt századok alatt — annak a nemzeti feladatnak az irányában, amelyről most sok szó esik: a földből élő magyarok előtt kinyitotta a művelődés kapuját.

A 20. századi viszonyok új helyzet útjára vitték, de reméljük, hogy Isten ezentúl is fel fogja használni a magyarság, a magyar nép és a magyar művelődés áldására.

Végül figyelembe ajánljuk még Révész Imre jubileumi cikkét a Magyar Szemle októberi számában.

S. J.

Képzőművészeti Szemle.

Az őszi kiállításokon első közt jelentkezett *Pohárnok Zoltán* a *Tamás-galériában*. Főleg dunai tájakat örökít meg, nagyobb képei közt pedig alakos kompozíciók, csendlétek szerepelnek. Műveit a rendkívüli leegyszerűsítettség jellemzi. — Kiforrott, komoly művészetet képviselnek a *Műteremben* kiállított *Kubass Árpád*-nak változatos festményei. A Franciaországból hazatérő művész képei különösen francia ki-

kötők világát varázsolják a szemlélő elé, hol élénk megvilágításban, hol ködös, fátyolos pasztelszínekben, lendületes, nagyvonalú megfestésben. Ugyanílyen briliánsan vetíti élénk hazai tájainkat is. Különösen meg kell emlékeznünk egyszerű, kitűnően elesett parasztleány-típusairól. — November első felében a *Képzőművészek Új Társasága* (Kut) állított ki a *Nemzeti Szalonban*. Közé hatvan, új utakat járó művész képei fogadták a szemlélőt; a művészegyniségek sokasága érdekes skálát jelentett változatosság és színvonal szempontjából egyaránt. Festők közül a legkimagaslóbbak közé tartozik *Egry József*. Stílusa egyoldalúsága mellett is mindég leköti a figyelmet. Festményeinek főproblémája a fény, ennek zuhatagában a tárgyak körvonalai, minden realitásuk elmosódik. A legjobb alkotások közé sorolhatjuk *Kernstok Károly* szép tájképeit, *Márffy Ödön* érdekes figurálisait, *Novotny Emil* impreszionisztikus olajfestményeit és *Szőnyi István* kifejező temperáit. A legújabb magyar plasztika képviselői közül kiválik illuziókeltő jellemző erejével *Csorba Géza* turáni harcosa, a kisplasztikában pedig *Gádor István* magyar tárgyú, magyaros motívumokat felhasználó kerámiái, — sokszor túlhajtják a primitiveskedést, azonban megvalósítanak sok eredeti gondolatot is. — A *Műcsarnok* őszi tárlatának aktuális meglepetése és legnagyobb értéke a felvidéki mesterek kiállítása. Részben felvidéki származású, vagy felvidéken élő művészek alkotásait kapjuk, részben pedig felvidéki tárgyakat feldolgozó festményeket. A kiállítás középpontjában *Munkácsi, Szinyei-Merse* és *Mednyánszky* állnak, a látogató megilletődötten áll ezeknek a halhatatlanoknak örökértékű művei előtt. Először került ezúttal nyilvánosság elé *Munkácsy* „Krisztus Pilátus előtt” c. hatalmas festményének egyik példánya, e köré csoportosulnak a művész kisebb képei és vázlatai. *Szinyei-Merse* gyönyörű sárosi tájképei a felvidéki nyárnak és őszenek csodálatos hangulatával fognak meg, *Mednyánszky* ezeknek nyájas, barátságos színeivel szemben a Felvidéknek vadregényesebb, komorabb, fenségesebb arcát mutatja. *Madarász Viktornak* két híres történelmi tárgyú képe sorakozik itt, de találkozzunk *id. Markó Károly*, *Sku-*

<i>K.</i> : A német házasságjog	— — — — —	292
<i>Karner Károly</i> : Magyar sorskérdések és az egyházak	— — — — —	89
<i>K. K.</i> Események sodrában	— — — — —	357
<i>Kiss Jenő</i> : Tanulságok egy tudományos teológiai vitából	— — — — —	359
<i>r.</i> : A keresztyénség bolsevizmus és nacionalizmus között	— — — — —	265
<i>Szamosi János</i> : Ostya és bíbor	— — — — —	226
<i>Urbán Ernő</i> : Egyetemes keresztyénség vagy „keresztyén unió“?	— — — — —	20
<i>W. D.</i> : Az osztrák „Anschluss“ és mi	— — — — —	113
<i>W. D.</i> : D. Payr Sándor	— — — — —	88

EGYHÁZI FIGYELŐ.

<i>Ajkay István</i> : Az „ekklézsia“		
I. Gyülekezet és lelkész	— — — — —	61
II. Gyülekezet és felügyelő	— — — — —	93
III. Az evangélikus tanító	— — — — —	123
<i>Benkő László</i> : A vegyesházasságokról	— — — — —	190
<i>Gyarmathy Dénes</i> : A lelkészi becsületszék	— — — — —	156
<i>Horvay Róbert</i> : Tanulságos statisztikai adatok	— — — — —	232
<i>J. L.</i> : Templomaink	— — — — —	296
<i>Kapi-Králik Jenő</i> : Egy Egyházművészeti Tanács tervezete	— — — — —	332
<i>Kovács István</i> : Néhány szó az egyházaknak adott államsegélyekről	— — — — —	363
<i>Rozsondai Károly</i> : Értelmiségünk a templom padjaiban	— — — — —	24
<i>Sólyom Jenő</i> : „Egyházi középiskoláink“	— — — — —	334
<i>ue.</i> : Válaszúton	— — — — —	118
<i>Winter Lajos</i> : Egyházi háztartási kérdések	— — — — —	235

SZÉLJEGYZETEK.

27, 59, 91, 120, 153, 186, 229, 269, 294, 331, 360.

SZELLEMI ÉLET.

31, 63, 95, 125, 158, 191, 236, 271, 298, 335, 364.

KÖNYVSZEMLE.

Melléklet a márciusi, júniusi, szeptemberi és decemberi számokhoz.

KÖNYVSZEMLE

1938. December.

A „Keresztyén Igazság” melléklete.

Schlatter-emlékére.

Ein Lehrer der Kirche. Worte des Gedenkens an D. Adolf Schlatter. Calwer Vereinsbuchhandlung. Stuttgart, 1938. 62 oldal, 0.75 RM.

Folyó évi május hó 19-én élete 86. évében hunyt el *Schlatter Adolf* hírneves tübingeni professzor, kora legkitűnőbb, legtermékenyebb és legnagyobb hatású hittudósainak egyike. A „Calwi” kiadótársulat, mely Schlatter művei legnagyobb részének kiadója volt, a fenti című emlékkönyvecskében összegyűjtve bocsátotta közre a megboldogultnak sírja felett elhangzott beszédek, elsősorban *fiát, Theodor Schlatterét*, továbbá *Gerhard Kittelnek* az egyetemi aulában tartott emlékbeszédét, majd barátai és tanítványai egy kis körének rövidebb személyes emlékezéseit és ugyancsak fia tollából származó életrajzi vázlatát. Az összes megnyilatkozásokon megkapóan vonul végig egy egységes alaphang, a mélységes hálának a szívhangja azért a csodálatosan sokféle gazdag ajándékért, melyben a kegyelem Istene részesítette azokat, akik *Schlatter* személyes hatása alá kerültek. Ezek pedig sokan, igen sokan vannak nemcsak Württembergben, melynek kisvárosi, de világhírű tübingeni egyeteme lett Bern, Greifswald és Berlin (!) után *Schlatter* életmunkájának végleges és főszínhelye, hanem azontúl is, a protestantizmus egész területén, ahol a Szentírással és a Szentírásón alapuló hittudományal komolyan foglalkoznak. Amint dékáni tanévzáró beszédemben meg nem állhattam, hogy kevésbé előbb elhunyt egykori professzoromról meg ne emlékezem, úgy legyen szabad itt is, az első Schlatter-emlékkönyv kegyeletes megemlékezéseihez hozzáfűznöm saját mélységes tanítványi hálám kifejezését. Greifswald után, hol *Cremert* hallgathattam, csak ő érte mentem Tübingenbe. Élte delén állott akkor. Most is látom, amint ott áll a katedrán az az alacsonytermetű, vékony alak, azzal a csodálatos fejjel, azokkal a szemekkel, melyekből a dús hajzat és bajusz-szakáll közül olyan szokatlan fénnel villogott a lángelme tüze, míg ajkáról a személyes átélés forró melegével, de kristálytisztán folyt a

keresztyén igazság tanítása. Azóta rengeteget dolgozott, Isten különös kegyelméből hosszú élete végéig megőrizve ritka szellemi frissességét. Az a fejedelmi örökség, melyet maga után hagyott, még igen sokáig lesz sok áldás forrása azok számára, akik vele foglalkoznak.

D. Dr. Pröhle Károly.

Karácsony előtt

sokan keresnek olyan ajándékkönyvet, amely nemcsak futó olvasmányul, hanem maradandó emlékül is szolgálhat. Ennek a szempontnak az alapján hívjuk fel olvasóink figyelmét a most megjelent „*Im Dienst am Heiligtum. Rudolf Schäfers Schaffen für Kirche und Haus*” c. kötetre (szerkesztette G. Kropatscheck, Leipzig, 1938, G. Schloessmann-kiadás, 152 lap, 44 képmelléklettel, ára kötte 4.50 RM). Schäfer Rudolf nevét nálunk is jól ismerik egyházi körökben: egyike azoknak a művészeknek, akik művésztüket teljesen a keresztyén hit szolgálatába állították s a mellett hitüket erőteljes lutheri keresztyéniség formálta. Műveinek mondanivalóját szereti a reformáció korának az alakjaiba és kereteibe öltöztetni, amihez még a jó értelemben vett tisztos német polgárság képe is ad vonásokat. Schäfer mostanában érkezett el 60. születésnapjához s az előttünk fekvő kötet ebből az alkalmából sorozatos tanulmányokkal ismerteti a művész életművét, melyek közül különösen Preuss erlangeni professzor átfogó tanulmánya emelkedik ki. Szép kiállítás, mélyen járó tartalma vaalmint meglepően olcsó ára ezt a könyvet elsőrendű ajándéktárggyá teszi, mely minél több karácsonyi ajándékasztalra kívánkozik oda.

Ugyancsak elsőrendű s amellet rendkívül olcsó ajándéktárgy a *Rothenberg Samuel* által kiadott „*Volk und Gott, 1939*” c. képes heti naptár (Kassel, Johannes Stauda kiadása, 30 művészlap, ára 1.80 RM). A legújabbban rendkívüli fel lendülést vett német egyházi művészetnek elsőrendű alkotása ez a leszakított naptár, mely kb. minden két hétre ad egy-egy művészi képreprodukciót vagy művészi formában megoldott szöveget. Stílusában tudatosan szakít avval a formával, melyet a mult század egyházas

művészete alakított ki s részben újabb törekvések alapján, részben pedig viszszanyúlva a középkor és a reformáció korának kifejezési formáira új megoldásokat keres. Ezek elsősorban férfias határozottságukkal, a szentimentális lágy-ság kiküszöbölésével és mélyseges átélésükkel ragadnak meg. Úgyes bibliaolvasó kalauz egészíti ki e naptárt és teszi a keresztyén háziistentisztelet számára is használhatóvá. K.

Magyar élet és történet.

Erdélyi füzetek 1—3. szám.

A Debreceni Székely Társaság kiadása.

1. sz. *Siculus: A romániai magyar kisebbség kulturális helyzete.* Debrecen, 1938. 53 lap.

A romániai magyarság kultúrája számára szinte kizárólagosan az egyházi közösségek kerete adott eddig lehetőségét. Ennek folytán ez a tanulmány is legalaposabban a magyar többségű felekezetek műveltség-szolgálatával foglalkozik. A helyzet változni fog, de e tanulmány mindenképpen tanulságos marad tartalmas történelmi áttekintése révén. Az elgondolkoztató statisztikai függelékét Darkó Zoltán készítette.

2. sz. *Révész Imre: A reformáció az erdélyi oláhok között.* Debrecen, 1938. 28 lap.

A tanulmány bevezetőül azokat a feltételeket vizsgálja, amelyek alapján a reformáció és az erdélyi románság találkozása lehetővé vált. Derekas részében megismerjük a lutheránus százság, a kálvinista fejedelmek és a római katolicizmus több-kevesebb, hosszabb-rövidebb sikerű próbálkozásait a románság keresztyénségének reformálására ill. átalakítására. Ezeknek a kísérleteknek egyformán tisztára vallási volt a célzatuk, azonban éppen fordított lett az eredmény: a románok „a nyugati protestantizmusból és katolicizmustól egyképen csak a kulturális szolgálatot fogadták el és azt a saját fajiságuk és görögkeleti lelkiségük erősítésére megvilági műveltségük emelésére használták fel“ (22. l.).

3. sz. *Darkó Jenő: Népeségi mozgalmak Erdélyben és környékén a középkorban.* Debrecen, 1938. 72 lap.

A tanulmány fő problémája a „rumunok beköltözése és megtelepedése Erdélyben.“ E kérdést kizárólag tudományos kérdésként kezeli, mintegy az-za a gondolattal, hogy a mai erőviszonyokra nézve közömbös az erőcsoportok régmúlt viszonyulása. Vizsgálódásá-

nak eredménye szerint a románok betelepődése a 13. század elején kezdődik. Kár, hogy nem foglalkozik a százs telepítéssel. Az összevetés még világosabbá tette volna Erdély népességi alakulását a középkorban. S. J.

Lukinich Imre:

A Podmanini Podmaniczky-család oklevéltára, I. k. 1351—1510. (A br. Podmaniczky-család története, szerk. Lukinich I., IV. k.) A Magyar Tudományos Akadémia kiadása. Budapest, 1937. LXII., 736 lap.

Amikor gr. Vagyázó Ferenc a Magyar Tudományos Akadémiára hagyta vagyonát, a belőle származó jövedelem egy részét a Podmaniczky-család emléket megőrkítő monografikus irodalom támogatására rendelte. Ez a végrendelek ad módot Lukinich Imrének a Podmaniczky-család történetének feldolgozására és vele kapcsolatban annak a nagy fáradsággal összegyűjtött, hatalmas okleveles anyagnak a közzétételére, melyre a család történetének feldolgozása épül. Kötetünkben 310 oklevélszöveget (ill. gesztát) közöl a tudós szerkesztő, igazán mintaserű és modern módon, főlényes tájékozottságú, kimerítő magyarázó jegyzetek kíséretében. Bevezetőül pedig rövid vázlatot kapunk arról, ami a közölt oklevelekből Trencsén megye és általában az egész északnyugati Felvidék középkori történetét illetően élénk tárul. Ezen az eredetileg sláv településű vidéken már a X—XII. században megveti lábát a magyarság. A horvát eredetű Podmaniczkyak a XIV. század derekán vernek gyökeret ezen a tájon és alig száz év múlva, a vitéz katona és nagy birtokszerző Podmaniczky László személyében már a legbefolyásosabb magyar családokkal kerülnek rokonságba. a. e.

Szentírásstudomány.

Schlatter A.:

Petrus und Paulus nach dem ersten Petrusbrief. Stuttgart, 1937, Calwer Vereinsbuchhandlung, 184 lap, ára 4.13, kötve 5.25 RM.

A minap elhunyt kiváló teológusnak ez az utolsó műve az első Péter-levél magyarázata. A magyarázat jellemzően mutatja azt, ami Schlatter műveiben feltűnik: mélyenjáró gondolatok, eredeti szempontok, melyek nem engedik köz-helyek érvényesülését. A legfontosabb azonban, hogy ez a kommentár újszerű megalapozását adja az őskeresztyénség azon szemléletének, melyet Schlatter

képvisel. Általában erős ellentétet szoktak feltételezni Péter és Pál között s ennek alapján az első Péter-levelet, mely igen közel áll Pál leveleihez, megtagadják Pétertől. Ennek a szemléletnek a helytelenségét mutatja ki Schlatter és így új alapokra helyezi az őskereszttyénségről alkotott képünket. Ez az új szemlélet bizonyonnal még igazolódni fog és Schlatter újszerű szempontjai akkor teljesen érvényesülnek. K.

A Szentírást

valamikor a reformáció adta a gyülekezet kezére: egyházunk erre mind a mai napig büszke és világszerete ma is állandóan nagy igyekezettel törekszik a Bibliát a hívő kereszttyenség mindennapi olvasmányává tenni. A *Czeglédy—Raffay* féle minap megjelent átdolgozott Bibliafordítás is egyik beszédes bizonyosága ennek. Örvendetes, hogy a katolikusok is milyen nagy gondot fordítanak napjainkban a Szentírást elterjesztésére és olvasásának megkedveltetésére. Előttünk fekszik az ismert Herder-kiadóvállalatnak két nagyjelentőségű kiadványa, melyre érdemes nekünk is felfigyelni. Egyik egy laikusok számára készült Biblia (a *Herders Laien-Bibel zur Einführung ins Bibellesen*, 1938. 1035 lap, ára 7.50 RM). A Bibliát azzal igyekezik olvashatóbbá tenni, hogy a mai olvasó számára nehezen érthető szakaszokat összevonja, rövid tartalmukat közli. Ez az eljárás nem vehető ugyan el, de ahol az összevonás túlmegy genealógiák vagy hasonló részek elhagyásán, könnyen érinti az Irás érdemi tartalmát. Ezt a veszélyt a kiadás nem is kerüli el teljesen. A könyv használhatóságát nagyban emelik a talpraesett rövid bevezetések és a csak a legszükségesebbre kiterjeszkedő jegyzetek. Az evangéliumot akarja közelebb hozni az olvasóhoz *Vezin August „Das Evangelium Jesu Christi“* (Freiburg, 1938. Herder-kiadás, 424 lap, ára 5.70 RM.) c. evangéliumharmóniája. Az evangéliumok szövegét egy egységes egészbe olvastja és elbeszélésüket egységes történetbe forrasztja össze. Ha ez nem is megy teljesen erőszak nélkül, a kísérlet maga tiszteletreméltó és tanulságos. Nagyon gondos magyarázatok fűződnek az egyes szakaszokhoz, melyek nem annyira Jézus üzenetének a megszólaltatására, mint inkább azoknak a körülményeknek a tisztázására törekszenek, melyek közt Jézus élete lefolyt és üzenete elhangzott. E magyarázatok tudományos szempontból is figyelemreméltóak és a könyvet az újabb katolikus teológiai tudományosság egyik leggondosabb alkotásává teszik. K.

Kaehler Martin:

Zur Bibelfrage. Gütersloh, 1937. Bertelsmann-kiadás, 441 lap, ára 6.75, kötve 8.25 RM.

Könyvszemlénk júniusi számában felhívtuk olvasóink figyelmét az 1912-ben elhunyt nagynevű hallei biblikus teológusnak „*Zur Versöhnungslehre*“ című értekezésgyűjteményére, mely a fenti cégnél jelent meg II. kiadásban. Ennek a könyvnek a párja a „*Zur Bibelfrage*“ című kötet, melyet szintén második kiadásban bocsátott közre ugyanaz a neves evangélikus kiadó cég. Minden okunk megvan arra, hogy *Kaehler* többi művei mellett ennek az új kiadását is örömmel üdvözljük, annyival inkább, mivel az a harc, mely már vagy két évszázad óta folyik a Biblia körül, a mi korunkban még nagyobb mértékben kiélesedett és éppen ebben a harcban van a nagy bibliatudósnak ma is alapvető, sok tekintetben egyenesen döntő jelentőségű mondanivalója. A Bibliáról szóló hitvédő és hiterősítő előadások számára is alaposan feldolgozott, bőséges anyagot találni ebben a kötetben. A legmelegebben ajánljuk ezt is olvasóink figyelmébe. P. K.

Thiel Rudolf:

Jesus Christus und die Wissenschaft. Berlin, 1938. Paul Neff-kiadás, 372 lap, ára 4.50, kötve 5.63 RM.

Drei Markusevangelien. Berlin, 1938. W. de Gruyter-kiadás, 237 lap, ára 5.25 RM.

Százötven év óta megfeszített erővel küzd a történeti kutatás azért, hogy Jézus személyének, történetének a rejtélyét megoldja. Áttekinthetetlen a kísérletek száma, melyek mindig új és meglepő eredményeket ígértek és hamarosan eredményteleneknek bizonyultak. Ezért már eleve is kritikával és némi kétellyel kell fogadni a sokszor nagy reklámmal beharangozott új vállalkozásokat. Thiel Rudolfot, akinek a nevét nagysikerű Luther-könyve tette ismertté, ezek a megfontolások nem riasztották vissza attól, hogy az általa némi gúnyval említett „alkalmi kutatók“ nyomába lépjen. Mint már annyian, ő is tesz egy „szenzációs“ felfedezést. Márk evangéliumát felbontja három forrásiratra, melyek közül a legrégebbit egyenesen Péter apostolnak tulajdonítja s ezt a felfedezését olyan „tény“-nek minősíti, melyet „senki sem vonhat kétségbe, aki a tudományos logikát elismeri“ (Jesus Christus, 197. lap). A „*Drei Markusevangelien*“ c. munka tartalmazza a három forrásirat elméletének a tudományos kiértékelését, míg a „Jesus Christus und die

Wissenschaft" c. könyv a Jézusra vonatkozó kutatás nagyvonalú és szellemes rajza után inkább népszerűen vázolja fel a szerző elgondolását. A Márk evangéliumában észrevehető ismétlések, ellenmondások, egyes elbeszélések mozaikszerű jellege, szolgálnak alapul a források szétválasztására. Elméletének igazolásául Thiel a forrásokat Márk szövegéből rekonstruálja is. Ha persze az ember arra gondol, hogy pl. Jézus megkeresztelésének a története a „legfiatalabb” forrásirat anyagába kerül, holott ez a hit számára különféle nehézségeket magában rejtő elbeszélés semmi esetre sem tartozhatik a hagyomány fiatalabb ágához, vagy, hogy az úrvacsora szerzésére vonatkozó tudósítást Thiel kénytelen Pál korinthusi leveléből származtatni, holott ezt már a két szöveg egymástól eltérő volta is lehetetlenné teszi, akkor a fölényes biztonsággal előadott „eredmények” nagyon is kétséges színben tűnnek fel. Ezt még erősíti az a körülmény, hogy a Thiel által rajzolt Jézuskép tele van ellenmondásokkal s így a Péternek tulajdonított forrásirat önmagában is valószínűtlenné válik. Thiel könyvére is áll, amit ő másokról hangsúlyoz, hogy az olyan „alkalmi kutató” munkája, akitől „semmit sem lehet Jézusra magára vonatkozóan megtudni (Jesus Chr. 143. lap). Az a Jézus, akit rajzol, vallásos rajongó, akiben van ugyan hősiesség és küldetés tudat, de aki küldetésével végezetül is csődöt mond. Hogy ennek a Jézusnak az életmunkája hogyan adta volna az indítást a keresztyénység számára, az megfejtetlen és megfejtethetetlen rejtély. Jellemző, hogy a liberális Jézus-kutatásnak a kritikailag tarthatatlan alapjaira épült e munka Kerrl vallásügyi miniszternek ajánlva és az utóbbinak zárószavával el látva indul útnak! K.

Hellbardt Hans:

Das Alte Testament und das Evangelium. Melchisedek. München, 1938. Kaiser-kiadás, 145 lap, ára 2.85 RM.

A mai teológia és így az egyház egyik létkérdését tárgyalja ez a könyv. Milyen viszonyban van az Ótestamentum az evangéliummal, annak tartalmával, Krisztussal s így milyen helyet foglal el az Ótestamentum az egyház ígéhirdetésében, amelynek tartalma éppen a Krisztusról szóló evangélium? Behatóan tárgyalja e kérdésre vonatkozó teológiai viták anyagát, eredményét, ill. eredménytelenségét és az egész könyvön átizzik a szerző meggyőződése, hogy mindaddig nem tudjuk az Ótestamentumot áldással olvasni és hallgatni, amíg nem

tudjuk hitvallási irataink értelmében, mint Krisztusról szóló Írást evangéliumként értékelni.

Égetően szükséges, hogy végre mi is ráeszméljünk ennek a kérdésnek a fontosságára és igyekezzünk az Ótestamentumot úgy olvasni és magyarázni, ahogyan azt a reformáció egyházának olvasnia és magyaráznia kell. Akik ennek a szükségességét érzik és ezen az úton akarnak haladni, azoknak igazi segítő-társa lesz ez a könyv. Pálfi.

Bendokat Bruno:

Die prophetische Botschaft. Berlin, 1938. Furche-kiadás, 176 lap, ára 2.10 RM.

A prófétai üzenet és népvallás között tatóngó áthidalhatatlan ellentétből indul ki a szerző. Az isteni ige és az emberi spekulatív gondolkodás nagy ellentéte ez, melynek felmutatásával egyszerre megvilágosodik előttünk Izráel népe kiválasztottságának, az emberi bűnnek és az arra felelő isteni igazságosságának és kegyelemnek, törvénynek és istentiszteletnek az igazi értelme és jelentősége. Mindezt pedig mintha csak azért írta volna le a szerző, hogy a próféták által megjövendölt Messiás és Jézus Krisztus azonosságának a meglátása után szinte két kézzel ragadjuk meg azt az igazságot, hogy Ótestamentum és Újtestamentum az egy igaz Isten üzenete hozzánk keresztyénekhez, de míg az előbbiben ígéret és prófécia az eljövendő Messiásról, addig az utóbbiban örömhír a kereszt valóságáról. Pálfi.

Büchsel Friedrich:

Die Offenbarung Gottes. Gütersloh, 1938. Bertelsmann-kiadás, 131 lap, ára 2.70 RM.

Isten kinyilatkoztatása minden hitnek gyökere és alapja. Kinyilatkoztatása által Isten nemcsak megismerteti magát, hanem közösséget létesít önmaga és az ember közt. Büchsel Isten kinyilatkoztatását mint egyetemes, továbbá előkészítő különös (ótestamentomi), kiteljesedő különös (újszövetségi) és végül befejezett kinyilatkoztatásként tárgyalja. Már ez a felosztás is mutatja, hogy a szerző nem jár a dialektikus teológia útján, mely az egyetemes kinyilatkoztatás jelentőségét erősen háttérbe szorította. Büchsel fejtegetéseinél fel lehet tenni a kérdést, hogy vajjon beszélhetünk-e oly értelemben egyetemes kinyilatkoztatásról, mint teszi, a Szentlélek megvilágítása nélkül, továbbá, hogy biblikus értelemben járható-e az az út, melyen a különös kinyilatkoztatást az

egyetemes kinyilatkoztatás révén igyekszik — legalább egyes vonatkozásokban — igazolni. De ezen kérdések és ellenvetések ellenére könyve nagyon sok megszívlelendő felismerést tartalmaz, meggondolandó az is, amit az egyetemes kinyilatkoztatásról mond. Különösen figyelemre méltó az utolsó fejezet, mely a kinyilatkoztatás befejezéséről (az eschatológia problémáiról) szól. K.

Thielicke Helmuth:

Jesus Christus am Scheidewege. Berlin, 1938. Furche-kiadás, 131 lap, ára 2.40 RM.

A könyv Jézus megkísértetésének a történetéhez kapcsolódó elmélkedés, s a Szentírásra való helyes figyelésre akar megtanítani. A szerző e történet világába állítja az emberi élet nagy színjátékát, s az elmélyedés, benső elsajátítás eszközeivel igyekszik megragadni és kifejezni Jézus Krisztus küldetésének értelmét. Míg végigmegy a történeten, a jelen óra, benső és társadalmi harcaink, Isten érettünk folytatott harcának a fényébe kerül; a bűn mívoltára és az engedelmisségre új világosság hull. Nem tudjuk kivonni magunkat a reánk nehezedő felhívás alól.

Végig érezzük a könyvön a mai német keresztyénség idők jeleire figyelő komoly élethangulatát. Néhál nehéznék és spekulatívnak találjuk — de mindannyiszor kibékít a fel-feltörő meglátások tisztasága és ereje, s a kifejezésre jutó tiszta evangélium. *Uzon László.*

Keresztyén tanítás.

Brunner Emil:

Wahrheit als Begegnung. Berlin, 1938. Furche-kiadás, 156 lap, ára 2.25 RM.

Brunnernek e könyvben foglalt előadásai bevezetésül szolgálnak a keresztyén hittanhoz annak az alapvető kérdésnek a tisztázásával, milyen értelemben „igazság“ a keresztyén tanítás. Történeti és kritikai áttekintés alapján alapítja meg Brunner, hogy sem az ortodoxia objektívizmusa, sem a pietizmus szubjektívizmusa nem felel meg a Bibliában foglalt kinyilatkoztatás igazságigényének. Azután a reformációnak tájékozódva a keresztyén hit igazságigényét mint Istennek a találkozását jelöli meg a hívő emberrel. Ezt a tételt azután közelebbről kifejti a megigazuláshit, a keresztyén tanításra és az egyházra vonatkozóan. Brunner mélyjárású, rendkívül eszméltető könyvét melegen ajánljuk olvasóinknak. K.

Schreiner Helmuth:

Aufgabe und Grenze der Gerichtspredigt. Leipzig, 1938. Deichert-kiadás, 18 lap, ára 0.38 RM.

A törvénynek hirdetése szószékeinken mindig probléma volt. Elmulaszthatatlan feladatunk, de kényes és sok tévelygésbe vihet: üres moralizmusba, hiábavaló fenyegetőzésekre. Schreiner a helyes mértéket keresi. Hangsúlyozza, hogy az utolsó ítélet hirdetésének csak akkor van értelme, ha a jelen világban való isteni büntetéseket, az „immanens“ ítéletet feltárjuk a gyülekezet előtt. De az applicatio lehetőleg indirekt legyen. Tanulhat belőle az az igehirdető, aki nem szokta a törvényt hirdetni, de talán még inkább az, aki nagyon is sokat gyakorolja. S. L.

Schumann Friedrich Karl:

Gottesglaube und Anfechtung bei Luther. Leipzig, 1938. Deichert-kiadás, 19 lap, ára 0.38 RM.

Die evangelische Kirche und die geistigen Mächte des 19. Jahrhunderts. Berlin, 1938. Evang. Bund kiadása, 32 lap, ára 0.60 RM.

Schumann a mai német teológiai tudományosságnak egyik kimagasló vezetője, aki alapos filozófiai képzettséget és korunk szellemi áramlatainak kiváló ismeretét egyesíti a reformatori teológia szemléletével és következetes érvényesítésével. Nekünk magyaroknak is jó barátunk, aki ismételtén járt már hazánkban. Az első helyen említett előadása Isten-hitünknek egyik alapvető kérdését világítja meg a Luther irataiból vett tájékozódás révén. Hogy hiszünk-e Istenben, az akkor állja meg próbáját, ha kísértésbe kerülünk és ha e kísértés számunkra megpróbáló harccá (Anfechtung) lesz. Hogy nincsen igazi töredelmes hit „Anfechtung“ nélkül, azt mutatja meg e mélyenjáró, világos gondolatvezetésű írás. — A másik előadás a múlt század „szellemi hatalmait“ s velük a jelenünket is meghatározó erőtevézőket állítja elénk. Összefoglalóan Schumann e szellemi hatalmakat a matematikai gondolkodás és a természet világa feletti „matematikai“ (technikai) uralom révén létrejött gyakorlati magatartásban jelöli meg. Ez eredményezi a lét absztrakt „quantizálását“, azaz a mennyiséggé tevését. Hogy ennek a megállapításnak a jelentőségét és horderejét felmérjük, ahhoz magát az előadást kell tanulmányozni, amely minden szükségesül vázlatossága ellenére is nemcsak arra alkalmas, hogy helyesen ítéljük meg a multat, hanem arra is,

hogy a keresztyén egyház munkájának iránynt mutasson a jelenben. *Karner.*

Otten Heinz:

Calvins theologische Anschauung von der Prädestination. München, 1938. Kaiser-kiadás, 139 lap, ára 3.60 RM.

A predestináció hite egyházunk hamupőkéje. Komolyan elő kell vennünk a Szentírás tanuságát a predestinációról és Luther tanításába is el kell mélyednünk, hogy ne érijük be egyoldalú általánosításokkal és tévedésekkel. Ugyancsak meg kell szüntetnünk azt a visszási állapotot, hogy Kálvint nem olvassuk és megelégszünk róla elképzelt torzképekkel. Otten alapos és mélyreható vizsgálata elénk állítja Kálvin tanítását, amely üdvösségünket Isten ajándékának vallja. A Krisztusban lép elénk Isten örök akaratára, amellyel a bűnösöket meg akarja menteni. A cselekedetek alapján megigazulni akarással szemben üdvösségünkről egyedül a Krisztus által lehetünk bizonyosak. Lutherhez közel áll ezekben Kálvin, de ugyanakkor meg kell figyelni, hogy Kálvinnak is megvolt a maga jellegzetes kísértése: a biblikus Isten-képből akarja levezetni a kinyilatkoztatás eseményeit, a tapasztalás tényeit és eközben túllépi az Írás határát és megmásvítja az Írás üzenetét. Ami Kálvinnál csak kezdet, az erősebben eltorzult a református tanfejlődésben. Otten könyve világosan felvázolja a kérdéseket, bőven elénk állítja Kálvin tanítását idézetekben. *u. e.*

Eichholz Georg:

Die Antwort der Kirche auf den Ruf Gottes. München, 1938. Kaiser-kiadás, 32 lap, ára 0.45 RM.

A hit által való megigazítás mélységeibe ad bepillantást Eichholz, aki írásában a theszalonikabeliekhez írt levél üzenetének nagy összefüggéseit keresi. Fő mondanivalója, hogy semmi kérdést sem nézhetünk az ember (világnézet, nép, faj, történet, lélektan, szociológia stb.) szemével, hanem mindent Krisztusban kell látnunk. Pl. Krisztus adja és mutatja meg a testvért, a szeretetet. Ha az „én” helyébe a „mi”-t tesszük, a közösséget hangsúlyozzuk Krisztus nélkül: nem ér véget magányosságunk és önteltségünk. Tisztázza a ma divatos Lutherre hivatkozást: összefüggéséből, Luther szándékától függetlenül kiragadott idézetekkel kátyuba jutunk. Érdekes eredménye a füzetnek, hogy Luther és Kálvin írásmegértése és magyarázása milyen közel áll egymáshoz. Meggondolkoztató és mélyebbre vezető füzet ez, amiért hálásak lehetünk. *u. e.*

Az egyház története.

von Loewenich Walther:

Die Geschichte der Kirche. Witten, 1938. Westdeutscher Lutherverlag. XV. 506 lap.

Erre a könyvre különös nyomatékkal szeretnék felhívni olvasóink figyelmét. Az egyház történetének a művelt közönségnek szánt olyan rövidre fogott és a lényegest mégis felölelő áttekintése ez, amely nemcsak ismereteket közöl, hanem igen figyelemre méltó módon vezet be az egyház történetének vallásos-teológiai megértésébe is. És éppen erre van nagy szükség úgy a lelkesek, mint egyházunk művelt vezető rétege körében. A szerző a lutheri-evangélikus álláspontot képviseli, de nem bántó és torzító polemikus éllel, hanem a hitnek helyesen értelmezett egyoldoltságával, vagyis a mélybe tekintéssel. Ezért már az egyház ókori történetében is minduntalan megmutatja azokat a vonalakat, amelyek összekapcsolják a reformációval, és méginkább azokat a jelenségeket, amelyekben a tiszta evangéliumi keresztyénségtől való elhajlás látható és amelyek így már előre igazolják a reformációt. Nagyon tanulságos az egyház történetének úgyszólván napjainkig terjedő, újkori része is. Igaz, hogy itt a szerző túlnyomó részben csak a német viszonyokat vette figyelembe, de a mi szempontunkból is igen hasznos segítséget nyújt napjaink egyházi helyzetének megértéséhez. Örülünk, hogy ilyen igazán evangélikus szellemű és nagy nevelő értékű egyháztörténetet ajánlhatunk olvasóinknak. Különösen vallásnárok és lelkesek vehetik nagy hasznát, pl. a presbiterek oktatásánál. *W. D.*

Bühler Johannes:

Deutsche Geschichte. III. Band: *Das Reformationszeitalter.* Berlin-Leipzig, 1938. W. de Gruyter & Co. VII. 503 lap, 16 képtábla, ára 6.15 RM.

A könyv a német közönségnek szóló, tudományos színvonalon álló, nagyobb szabású történelem-ábrázolásnak egyik kötete. Bennünket mégis közelről érdekel, egyrészt mivel a reformáció korának újszerű megvilágítását nyújtja, másrészt mivel szerzője egyike a ma élő legjelesebb német kultúrtörténészeknek. Ebben a terjedelmes kötetében is a kultúrtörténeti szempontot alkalmazza és ezen az alapon állapítja meg a reformáció mérlegét a német nép szempontjából. Ez pedig az, hogy a refor-

máció eredménye ugyan a német nép vallási szétszakadozottsága, de ez nem Luther bűne, hanem a Habsburgoké és a bajor Wittelsbachoké, akik erőszakkal akadályozták meg a német nép hitbeli eggyé válását. A szerzőnek ez az ítélete annál inkább figyelemre méltó, mert a középkor kulturális értékeit nagyon is elismeri és szerinte a középkorvégi állapotok éppenséggel nem követelték meg a reformációt úgy, ahogyan az bekövetkezett. Ennek kielégítő magyarázatát végeredményben egyedül Luther egyéniségében látja. Nyilvánvaló tehát, hogy a szerzőnél bizonyos fókú római katolikus szemlélet is érvényesül. — Könyvének első részében a középkor végét mint átmeneti korszakot ismerteti, a reformáció korát pedig 1555-tel, az augsburgi vallásbékével zárja le. A könyv igen gazdag és sokszor újszerű anyagot nyújt, könnyen áttekinthető beosztásban és a figyelmet lekötő, eleven előadásban. W. D.

Ekklesia.

Die evangelischen Kirchen in Polen. — 274 lap, ára 9.— RM.

Die Kirche in Finnland. — 203 lap, ára 6.75 RM. Leipzig, 1938. Leopold Klotz-Verlag.

Az Ekklesia-sorozat legújabb két kötete közül a *lengyelországi* evangélikus (protestáns) egyházak ismertetése viszonylag nagy terjedelmű. Pedig a lengyelországi protestantizmus összes lélekszáma még az egy milliót sem éri el, azonban számos különálló egyházszervezetre oszlik, aminek magyarázata az egyes területek, illetve egyházak különböző eredetében és hagyományában van. Ezért minden egyházszervezet külön tanulmányt ismertet. A lengyelországi egyháztörténetről a közben elhunyt *Völker Károly* bécsi professzor ad rövid áttekintést. Az egyházszervezetek közül kettő lutheri, kettő református, kettő pedig uniált jellegű, míg a régi osztrák Galicia területén az evangélikusok és reformátusok közös szervezetben egyesültek (Zöckler szuperintendens). A lengyelországi evangélikusságot a szervezeti szétszakadozottság mellett még a nemzetiségi (lengyel-német) ellentétek is gyengítik. Viszont külön figyelmet érdemel a lengyelországi ukránok közti evangélikus mozgalomról szóló beszámoló.

Különösen felhívjuk a figyelmet a *finnországi* evangélikus egyházat ismertető kötetre. A kötet tartalmát részletesen nem ismertethetjük, de akik a finn egyházi életet meg akarják ismerni, azoknak elsősorban ezt a munkát ajánl-

hatjuk, amely a finn egyházi élet ön-arcképét nyújtja, hivatott vezetőinek tollából. A kötet a következő tanulmányokat tartalmazza: A szerkesztő, *Siegmund-Schultze* összefoglaló bevezetését, *Kaila* érsek tanulmányát az általános vallási helyzetről. A finn egyház történetét *Ruuth* professzor ismerteti, *Lehtonen* püspök pedig a finn vallásosságot annyira jellemző ébredési mozgalmakat. Az egyházi szervezetről *Paunu* missziói igazgató ír, a finn teológiáról *Tiillilä*. A svéd egyház életét és teológiáját *Bonsdorff* püspök, illetve *Rosenquist* professzor ismerteti; az egyházi statisztikát *Pinomaa*, az ifjúsági munkát *Gulin* professzor. Külön cikkben szólnak a szociális mozgalomról, a belső és külső misszió, valamint az ökümenikus mozgalom munkájáról. W. D.

Eder Karl:

Deutsche Geisteswende zwischen Mittelalter und Neuzeit. Salzburg-Leipzig, 1937. Verlag Anton Pustet. 198 lap, ára 4.40 RM.

A könyv a szerzőnek a salzburgi nyári egyetemen 1936-ban tartott előadásait tartalmazza. Tizenöt előadásban rajzolja meg a lehanyagló középkor, illetve a reformációt közvetlenül megelőző korszak szellemi képét. Legfőképpen arra törekszik, hogy megértesse római katolikus olvasóival a középkori egyházi kultúra összeomlásának okait. Komoly igazságkereséssel tárja fel a középkorvégi egyházi és társadalmi élet árnyoldalait, de ezzel szemben a középkorból tovább élő értékes elemeket is hangsúlyozni igyekszik, így különösen az egyházi reformtörekvésekben, a misztikában, a népi vallásosságban s részben még a művészetben. Bár a reformációt már külön nem tárgyalja, egyes megjegyzéseiből annyi kiérezhető, hogy a reformáció szerint nem volt elkerülhetetlenül szükséges. Ez a római katolikus álláspont érthető, nem is szükséges vele vitába szállni. Egyébként pedig a könyv abból a szempontból érdemel figyelmet, hogy milyen módon igyekszik a római katolikus történetírás megérteni és művelt hiveivel is megértetni a római egyház történetének legfájdalmasabb korszakát: a középkori egységes egyházi kultúra bukását. W. D.

Adam Alfred:

Nationalkirche und Volkskirche im deutschen Protestantismus. Göttingen, 1938. Vandenhoeck és Ruprecht kiadása, 298 lap, ára 4.88 RM.

A könyv első része a német nemzeti egyház kialakításának kísérleteit veszi számba. A német katolicizmus próbálkozásai, hogy egy egyházban fogják össze az egész németiséget és így lelki egységgel és egységes háttérrel támogassák a politikai egységet, az egy birodalmat, kudarcot vallottak a pápaság hatalmán. A felekezetekre, hitvallásokra tekintettel nem levő nemzeti egyház, nemzeti vallásos közösség kialakítása meddő próbálkozás volt. A hitvallások és különösen a Biblia hatalma ellenállott e kísérleteknek, legfeljebb az Ágostai Hitvallás komoly érvényesítésével remélhető a nemzeti egyház felé való fejlődés. A második rész a mult század eleji romantika szülöttjével foglalkozik: a népegyház eszméjének sorsával. Zavart okoz, hogy különböző törekvések szerepelnek egy néven. Schleiermacher és Wichern a népi életnek egyik oldalát látják a népegyházban. A másik oldala az állam. Az egyház felolvad teljesen a népben. A másik kísérlet a valóban meglevő népi vallásosságra akarja felépíteni a népegyházat, minden dogma, hitvallás, kánon mellőzésével. A hitvallásos evangélikusok népegyház alatt azt értik, hogy az egész népet akarja az egyház nyerni Krisztus számára. Félelmetes látvány tárul szemünk elé, hogy micsoda harcot vívott az utóbbi századokban az egyház a maga létéért és micsoda hatalmas idegen erők uralkodtak a közvéleményen. Az egyház kialakulásának és alakjának a kérdését égeti Adam könyve a szívünkbe és így komolyan eszméltet. u. e.

Andrae Tor:

Nathan Söderblom. Berlin, 1938. Töpelmann-kiadás, 232 lap, ára 4.80 RM.

Lenyűgözően érdekes életrajza a nagy svéd érseknek, hálás tanítványa, Andrae püspök tollából. Szemléletesen ábrázolja a szülői parochiát, amelyből a svéd egyház egyik legnagyobb fia útnak indult. Igen érdekes képét kapjuk teológus kora szellemi küzdelmeinek a svéd konzervatív és német vallástörténeti irány ütközésében. Megismerjük, hogy miképpen alakította ki benne a keresztyén diákmozgalmat világtávlatoakat nyújtó hatása az ökuménikus felelősségtudatot. Párizsi követségi lelkészi szolgálatát, szociális munkásságát, majd upsalai és lipcsei egyetemi tanári tevékenységét a vallástörténeti tanszéken, érseki működését és életművének betetőzését: a stockholmi keresztyén világyűlés létrehozását a szerző odaadó szeretettel és elmélyedéssel tárja az olvasó elé.

Mintája ez a könyv annak, miképpen kell tömjenezés és fecsegés nélkül a történelmi távlat beállta előtt életismertető emléket állítani. — Nemcsak az ökuménikus mozgalmak atyját s a világlutheránizmus büszkeségét ismerte-ti és szeretteti meg az olvasóval, de érdekes bepillantást ad korának svéd egyházi életébe. S. T.

Az egyház szolgálata.

Scholz László:

Az Úr asztalánál. Budapest, 1938. Az Országos Luther Szövetség kiadása, 56 lap.

Ez öt úrvacsorai igehirdetés elmondására az immár lezajlott eucharisztikus kongresszus adott alkalmat. Annál jobban örülhetünk annak, hogy ezek a most könyvalakban is megjelenő prédikációk az alkalmosszerűség messze túlmenő értéket képviselnek egyházunk számára. Bennük újra megszólal a reformátori igehirdetés tisztán zendülő, bátor csengésű hangja. A szerző nem áll „kemény edellel“ járulni hallgatói elé. Ezzel új szín jelenik meg az evangélikus igehirdetésben. Ismét elfoglalja benne méltó helyét egyházunk már már elfeledett s most újra felfedezendő *tanítása*. Ennek, az ige alapján álló s hitvallásainkban kifejezett tanításnak, egyik lesúlyosabb fejezete éppen az úrvacsoráról szól. Ezt a tanítást hozza Scholz László — néha szinte merész eszközeivel és kifejezőmódjával — a mai emberhez meglepően közel.

Groö Gyula.

Virág Jenő:

Útravaló. Evangélikus konfirmációi emlékkönyv. Budapest, 1938. Fébé kiadása.

Evangéliumi ifjúsági művekben kol-dusszegény magyar irodalmunkban örömmel kell üdvözlőnk minden ilyen irányú próbálkozást. Különösen is kétes értékű konfirmációi kátekkkal el-árasztott, konfirmandus ifjúságunk lelki igényeinek utólagos kielégítésére, az életbe indulóknak „útravalóul“ készült ez a könyvecske. Legnagyobb érdeme, hogy sokat idéz Luthertől. Különbben a keresztyén tanítás — hit és élet — egy-egy alapigazságát illusztráló, meseszerű történetekre van felépítve az egész. Mint minden illusztrációnak ezeknek is megvan az a veszedelme, hogy az ember megjegyzi az érdekes történetet s közben elfelejti a megvilágítani szándékolt igazságot. Ezenfelül nem minden összehasonlítást mondhatunk éppen sze-

rencsésnek. Mégis, mint úttörő munkát szívesen ajánljuk vallástanító, ifjúsággal foglalkozó lelkészeink figyelmébe.

Groó Gyula.

Pócs Lajos:

Példák gyűjteménye. Budapest, 1938. 320 lap ára 3 P.

A jó illusztráció hasznos segédeszköze lehet az igehirdetőnek. Csak azt nem szabad elfelejteni, amit különben a könyv előszava is helyesen állapít meg, „hogy a legértékesebb illusztrációk sem pótolják Isten igéjét.“ Tehát csak módjával és megvalóztatva alkalmazva hasznosak. Sok illusztráció olyan mint a pókháló ablak: inkább elhomályosítja, mintsem érthetőbbé teszi a megvilágítandó igét. Ezenfelül, Isten igéjének indirekt igazsága sohasem válik számunkra közvetlenül szemléletessé. Ennek elérésére még törekedni sem szabad. Hanem legtöbb esetben maga az ige magyarázza az igét. S ha fényesen ragyog a nap, nem szükséges mécsvilágot gyújtani. — Ezen alapelvek szem előtt tartásával a gyűjtő szorgalomról tanuskodó könyve haszonnal forgatható. Használatát a betürendes név és tárgymutató megkönnyíti. Groó Gyula.

Ecsedy Aladár:

Krisztus a koporsónál. Temetési beszédek. Tahitótfalu, 1938. 227 lap, ára 4 P.

A temetési igehirdetés a legnehezebbek közül való — de éppen azért nagyon áldottá is válhat. A probléma lényege nem a haláleset létrehozta lélektani helyzetben van, hanem sokkal mélyebben. Abban, hogy a halál tényének *kézzelfogható* valóságával szemben követeli Isten igéjének *láthatatlan* valósága a *hit* döntését. És éppen azért áldott ez az alkalom, mert a halál, mint a bűn legrettenetesebb látható következménye megtorpanítja és a bűn valóságának felismerésére kényszeríti az embert. E beszédek főként az alkalmosság jellemzi. Nagy lelkipásztori tapasztalat és a Szentírásban való feltűnő jártasság legfőbb értékük. Szerző igazán igehirdető akar lenni, az ige vígasztalását akarja nyújtani emberi szavak helyett. A könyv éppen ezért komoly értéket jelent a magyar protestáns prédikációirodalomban. Groó Gyula.

Bourbeck-Gaul:

Die kirchliche Unterweisung der Getauften. München, 1938. Kaiser-kiadás, 38 lap, ára 0.75 RM.

Bourbeck a jelenlegi németországi egyházi nevelés csődjéről és megújításáról ír. A harmadik birodalomban az iskolás, főként értelmi nevelés helyébe az egész embert megragadni akaró „funkcionális“ nevelés lépett, amelynek eszközei és módszerei is újak: a pártgyűlés, a munkaszolgálat és a testgyakorlás tömegmegmozdulásai által akarja az új nemzedéknek a véérébe oltani a nemzetiszocialista elveket. Ezzel az ösztönökre alapító, tömeglélektani módszerekkel dolgozó és totális igénnyel fellépő népneveléssel szemben tehetetlenül áll a jórészt még múlt századi pedagógiai ösvényeken botorkáló egyházi nevelés. Az első feladat tehát: kiszabadítani az egyházi ifjúsági munkát az iskola és iskolás „hitoktatás“ bilincseiből. Megadni számára az egyedül lehetséges elvi alapvetést: az *egyházi nevelés a megkeresztelt ifjú egyháztagok igével és igére való belenövelése az egyházi közösségbe.* — Ennek alapján felvázolja az egyházi ifjúsági katechumenátus új, hármastagozódású, az egész gyermekkort és ifjúkort felölelő rendszerét. A kérdés égetően időszerű — nálunk is! Gaul a fenti kérdéscsoport egyik gyakorlati részletével: a katechéták kiképzésével foglalkozik.

Groó Gyula.

Hammelsbeck Oskar:

Leben unter dem Wort als Frage des kirchlichen Unterrichts. München, 1938. Kaiser-kiadás, 53 lap, ára 0.68 RM.

Egy pedagógusnak figyelemreméltó és megszívlelendő kiáltása. A mai világ, amelyik elszakadt Istentől démoni szellemi hatalmak rabságába jutott és kiált a szabadulás, a megváltás után. Az evangéliumot várja, de nem szavakban, hanem életben és erőnek megbizonyításában. Ugyanakkor az egyházi megújulásnak is szüksége van arra, hogy tisztán lássa szolgálatát a világban és a világgal szemben. A papi egyház veszedelme fenyeget és ezért élő gyülekezetek nevelése a fontos. A megigazítás mellett a megszentelődésnek kell hangoznia a tanításban és gyakoroltatni az életben. Élni kell az ige alatt! A családban újra úrrá kell tenni az igét. Bibliköröket kell létrehozni, különösen az egy hivatást gyakorlók között. Ezekben kell egymást támogatni, hogy az élet bizonyágtevésével hódítsuk meg a világot. Krisztus nemcsak a lelkésznek, hanem minden újjászületettnek megbízást ad. Mozgósítani kell az egyetemes papságot!

u. e.

sebbnél érdekesebb példákkal igazolja. Aki nem vonakodik attól, hogy feltáruljanak előtte Isten országának imponáns távlatai, az hálás lesz Schomerus érdekfeszítő fejtegetéseiről. P. P.

Trenkle Hans:

Das Büchlein vom Stillesein. München. 1937. P. Müller-kiadás, 64 lap, ára 0.90 RM.

„A beszédéről,“ „hallgatásról,“ „elcsendesedésről,“ „Isten beszédjéről,“ a Szentírásból és német gondolkodók műveiből válogatott *idézetek gyűjteménye*, mely a maga szerény keretei közt jó szolgálót tehet azoknak, akik hajlandók egy-egy aranymondáson elmélkedni és az igazság előtt elcsendesedni. K. P.

Az egyetemes papság lényege és jelentősége.

A Kálvin János Társaság első országos januári konferenciájának előadásai. Sajtó alá rendezte dr. Sípos István. A Kálvin J. Társaság kiadása Budapest, 1938. 141 lap, ára 4.20 P.

E könyv egy konferencia előadásait és bibliatanulmányait tartalmazza, az ilyen könyvszerkesztés előnyeivel és hátrányaival. Minthogy az előadások és az elmélkedések erősen éreztetik a konferenciaszerűség vonásait, a „komoly református öntudatra nevelő munka“ célzatát, ezért távolabbi igényüként csak egyet említünk közülük: *Pap Ferenc* tanulmányát az egyetemes papság történeti kialakulásáról. Ez az alapos történelmi tanulmány számunkra is komoly figyelmeztetés, hogy az „egyetemes papság“ fogalommal vissza ne éljünk.

A többi előadásnak lett volna hivatása, hogy foglalkozzék az egyetemes papságnak és a hívő ember bűnösségének viszonyával. E problémának meg nem látása óvatosságra kötelez a könyvvel szemben, és egyúttal magyarázatát adja annak, miért értette félre Sebestyén Jenő a „lutheránus álláspontot“ (43. lap). Nem feladatunk vizsgálni, vajjon ez a vakság általános ill. történelmi kálvinista vonás-e, de megállapítjuk, hogy az egyetemes papi tisztség viselői is bűnösök. S. J.

Katolikus teológia.

Feuerer Georg:

Unsere Kirche im Kommen. Freiburg i. Br. Herder, 1937. 228 oldal, ára 3.60 RM.

Egy hívő római katolikus teológusnak a személyes átélés melegségével megírt, mélyen szántó tanulmánya az

egyházzól. Mi protestánsok is tanulhatunk belőle, annyival inkább, mivel a szerző is kétségkívül sokat tanult a protestáns teológiából. Hosszú szakaszokon keresztül mi is szinte fenntartás nélküli hozzájárulással követhetjük áhítatos fejtegetéseit, hiszen, amit az *egyházzól* mond, az nagyobbára korlátozás nélkül áll az „egy közönséges keresztényen anyaszentegyházra,“ melyben mi is hiszünk. Csak helyenként tűnik ki kétségtelenül, hogy a szerző az *egyházzal* a római katolikus egyházat érti. Ebben van a korlátozottsága, mely különben sohasem jelentkezik bántóan. Viszont az is bizonyos, hogy a mű igazságtartalmával szemben a liberális protestáns egyházfelfogás nem, hanem csak az a bibliai-lutheri egyházfelfogás állhat meg, amely eleven hittel és mélységes hálával él benne az anyaszentegyház nagy misztériumában, az *élő Krisztusban*, tehát a Szentháromság egy igaz Istenben, amint Ő az igében és a szentségekben *valóság-gal jelen van* és munkálja a mi megváltásunkat. P. K.

Przywara Erich:

Deus semper maior. Theologie der Exerctien. Freiburg i. B. 1938. Herder-kiadás, 272 lap, ára 3.05, kötve 4.20 RM.

A munka címe kifejezi tartalmát is, mert a lelkigyakorlatok alaptémája Augustinus mondása: „Ő mindig nagyobb, amint mi növekedünk.“ Az idézet első része szerint a lelkigyakorlatok teológiája nem más, mint az Istenről való gondolkodás, amelynek mértéke a mi növekedésunktől függ. Ennek következménye, hogy az ember létének problémája fontos helyet foglal el mind a lelkigyakorlatokban, mind a róla szóló teológiában. A szerző a filozófia és teológia szempontjából vizsgálja a kérdést. Megoldásának magva az, hogy az Isten és ember között levő titok „az alázatosság és szeretet egységében oldódik fel.“

Jó szolgálatot tesz a munka azoknak, akik L. Ignác lelkigyakorlatos könyvét akarják tanulmányozni vagy használni. Egyúttal fontos mindazok számára, akik a mai katolicizmust törekvészenek megismerni. H. K.

Különfélék.

Klotz Hans:

Das Buch von der Orgel. Kassel, 1938. Bärenreiter-kiadás, 127 lap, ára 2.70 RM.

Újabban az orgona jobban a zenei érdeklődés homlokterébe kezd lépni, mint

valaha. Hogy ez a jelenség vajjon közvetlenül a minden érzélgősségtől mentes, u. n. „tárgyilagos“ zenei hangzás modernné válására, vagy pedig egyéb okokra vezethető-e vissza: azt nem mernök eldönteni. Bizonyos azonban, hogy az immár több, mint másfél évtizedes multra visszatekintő német orgonamozgalom élesen szembehelyezkedik a romantikus orgonaépítéssel. A modern orgonatípus, amelyet Klotz könyve is szem előtt tart, lényeges vonásaiban az evangélikus egyházi zene fénykorának az orgonáira út vissza. Klotz könyvében az esztétikai állásfoglaláson túl ránk nézve minden egyéb inkább csak akusztikai, technikai, sőt mondhatjuk: ipari részletkérdés. Meg kell azonban állapítanunk, hogy éppen ezeket a kérdéseket a könyv pompás világossággal, rövidséggel és ötletes, csak a lényeget feltűntető vázlatrajzokkal tárja az olvasó elé. Templomaink tervezői és építői, orgonát állító és fenntartó gyülekezeteink vezetői, nemkülönbön pedig kántoraink bőséges okulást meríthetnek Klotz könyvéből.

dr. G. Z.

Dr. Iljin I.:

Ich schaue ins Leben. Berlin, 1938. Furche-kiadás, 199 lap, ára 3 RM.

Ennek az írásnak egyszerű, emberi hangja kellemesen lep meg. Az életünkről: gondról és unalomról, elmélyedésről, sírásról és humorról, s tarka világunk apró dolgairól van benne szó; de a sok találó megjegyzés és mély meglátás megett oly lélek áll, akit Jézus Krisztus tett értelmessé. Ez teszi értékessé a könyvet. Folyamatos, tisztán csengő stílusa élvezetes olvasmányá avatja. Aki csendre vágyik, s elmélyedést keres a mai rohanásban, annak ez a kis könyv jó segítségére lehet, hogy az életútján tarlózva keresztyén bölcseséget gyűjtögessen. Néha csaknem megfedlekünk róla, hogy ilyen is van, s hogy nagy szükségünk van rá.

Uzon László.

Wunderle G.:

Zur Psychologie der Stigmatisation. Paderborn, 1938. Ferdinand Schöningh kiadása, 95 lap, ára 1.65 RM.

Amikor több, mint egy évtizeddel ezelőtt egy hamburgi (protestáns) szenzáció-hajhász újságíró *Neumann Teréz* stigmáinak oly nagy reklámot csinált, hogy *Konnersreuth*, ez a kis bajor falu, *Lourdes*-dal vetélkedő búcsújáró helyé lett, tudomásom szerint *Wunderle*, a

neves katolikus valláspszichológus az elsők között emelt szót a járvánnyá fokozódó csoda-éhség ellen. A „csoda“ azonban, miután komoly klinikai vizsgálatnak a leányt szülei nem hajlandók alávetni, tart tovább, sőt egyre fokozódik, hiszen állítólag már több mint *tíz esztendeje* a naponkénti „áldozás“-nál fogyasztott ostyán s egy kis kávéskanálnyi vizen kívül *Teréz* semilyen táplálékot nem vesz magához. Érthető tehát, ha a stigmatizáció a német katolikus gondolkodásnak, sőt még a valláslélektani munkának is a homlokterébe került. *Wunderle*, híven katolikus mi voltához, nem tagadja a stigmák vallásos jelentőségét, s azokat a Krisztussal való misztikus együtt-szenvedés („*compassio*“) néha, és pedig kizárólag katolikus szellemi hatásra Assisi Ferentől fogva előforduló külső, testi tünetének tartja. De a stigmatizáció orvostudományilag és lélektani módon hiánytalanul megmagyarázható, mesterségesen is előidézhető (*Lechler* dr. pl. *Erzsébet* nevű hisztériás pacienszen hipnotikus szugesztióval szabályszerű stigmatizációt idézett elő). A stigmatizált egyént nem sebhelyei és vérzései, hanem kizárólag „*heroikus erényei*“ tehetik szerté a katolikus egyház szentjévé. A stigmák — bár kegyelmi ajándékok — nem esnek döntő súllyal a latba annak a megítélésénél, mennyire követi valaki az Urat. — Józan, komoly, becsületes fel fogás. Bár így gondolkodnának némely hazai körök („*Lourdes*“) is! *Vető.*

Berdiajew Nikolai:

Sinn und Schicksal des russischen Kommunismus. Luzern, 1937. Vita Nova-kiadás, 200 lap, ára 6 sv. fr.

Ez a kötet, amely az orosz kommunizmus lélektanával és szociológiájával foglalkozik, nyolc tanulmányban foglalja az orosz vallásos eszmének és az orosz államnak egymáshoz való viszonyával, az orosz értelmiség és szocializmus, a népi vallásosság, az orosz irodalom, a marxizmus problémájával végül pedig a kommunizmus és keresztyénység egymáshoz való viszonyával. Berdiajew e könyvében is arra törekszik, hogy egyfelől figyelmeztessen arra, miként igyekezni a kommunizmus megvalósítani az igazságot, — anélkül, hogy az sikerülne neki a benne lakozó démonizmus miatt. Az orosz kommunizmus új formája az orosz messiási eszmének. Másfelől pedig nyíltan rámutat a keresztyéniség hibáira s a maga misztikus hite alapján követeli az ember megújódását.

—r.

Olvasóinkhoz !

Nagyon kérjük hátralékos előfizetőinket, hogy hátralékukat sürgősen rendezzék. Folyóiratunk kizárólag előfizetőire támaszkodhatik és folyóiratunk fennállását, szolgálatát veszélyezteti, aki előfizetését nem rendezi idejében.

Egyúttal kérjük olvasóinkat, figyeljenek a boríték-lap második oldalán kifejezett kérésre is és legyenek kiadóhivatalunknak segítségére folyóiratunk terjesztésében.

A „Keresztyén Igazság“ kiadóhivatala.

A szerkesztőséghez beküldött könyvek jegyzéke:

Von Walter: Die Geschichte des Christentums, II. Gütersloh 1938. Bertelsmann kiadása, 1079 lap, ára 13,50 RM. — **Morrison—Forgács:** Isten és az atom, Budapest, 1938. Sylvester kiadása, 42 lap, ára 50 fill. — **Herntrich Volkmar:** Jeremia der Prophet und sein Volk, Gütersloh 1938. Bertelsmann kiadása, 58 lap, ára 1,35 RM. — **Tügel Franz:** Gottes Weg im Weltjahr, Schwerin (Meckl.), 1938. Bahn kiadása, 413 lap, ára 5,25 RM. — **Cordier Leopold:** Gottes Ruf zur Weihnachtszeit, Schwerin, 1938. Bahn kiadása, 78 lap, ára 1,20 RM. — **Bornhäuser Carl:** Jesus imperator mundi, Gütersloh, 1938. Bertelsmann kiadása, 35 lap, ára —,75 RM. — **Busch Friedrich:** Zum Verständnis der synoptischen Eschatologie, Gütersloh, 1938. Bertelsmann kiadása, 157 lap, ára 3,75 RM. — **Homann Rudolf:** Der gekreuzigte Gott, Gütersloh, 1938. Bertelsmann kiadása, 72 lap, ára —,75 RM. — **Althaus Paul:** Der Herr der Kirche, Gütersloh, 1938. Bertelsmann kiadása, 32 lap, ára —,45 RM. 16, 17. füzet. — **Preuss Hans:** Miniaturen, Gütersloh, 1938. Bertelsmann kiadása, 140 lap, ára 2,70 RM. — **Le Seur Paul:** Der Jakobusbrief, Leipzig, 1938. Schloessmann kiadása, 106 lap, ára 1,65 RM. — **Schneider Johannes:** Der Hebräerbrief, Leipzig und Hamburg, 1938. Schloessmann kiadása, 131 lap, ára 1,95 RM. — **Turmezei Erzsébet:** Öszből tavaszba, Budapest, 1938. Fébé kiadása, 245 lap, ára 3 P. — **Fichtner Johannes:** Weisheit Salomos (Handbuch z. AT.), Tübingen, 1938. Mohr kiadása, 70 lap, ára 2,17 RM. — **Szántó Róbert:** Diadalmas jövőndő, Budapest, 1938. Budapest-Kelenföldi Luther-Szövetség kiadása, 7 lap, ára 10 fill. — **Kovács István:** A Kármel tetején, Cegléd, 1938. Iglói kiadása, 158 lap, ára 2,50 P. — **Schumann F. Karl:** Die evangelische Kirche und die geistigen Mächte des 19. Jahrhunderts, Berlin, 1938. Evang. Bund kiadása, 32 lap, ára —,60 RM. — **Pinks Johannes:** Die sakramentale Welt, Freiburg i. Breisgau, 1938. Herder kiadása, 214 lap, ára 2,10 RM. — **Wagner Alexander:** Biblisches Beispielllexikon, Paderborn, 1938. Schönigh kiadása, 767 lap, ára 7,50 RM. — **Révész Imre:** Magyar református egyháztörténet, I. kt. 1520 tájától 1608-ig. Debrecen, 1938. 409 lap. Református egyházi könyvtár XX. Ára 10 P. — **Szirti János:** Emberarcok és lábnyomok. (Üzenet-könyvtár.) Kecskemét, Üzenet-kiadás, 1938. 40 lap.

E könyvek ismertetésére még visszatérünk.

Karácsonyfa alá ...

Bibliát!

Énekeskönyvet!

Könyvet Luthertől és Lutherről! Ilyenek:

Művei. Sajtó alá rendezte Masznyik Endre. I—VI. kötet. 1904—1917. Füzve 60 P, kötve 80 P. A IV—VI. kötet egyenként: füzve 8 P, kötve 10 P.

Jer, örvendjünk keresztyének! Luther írásaiból mindennapi áhítatra. Szerkesztette Witte, fordította Szabó J. 1938. Vászonkötésben. Ára 5 P. **Ujdonság. Különösen alkalmas karácsonyi ajándéknak.**

A keresztyén ember szabadságáról. 1927. 1.50 P.

Bűnbánati zsolttárok. (Harangszó Könyvtár) à 14 f.

A jó cselekedetekről. 1937. 1.50 P.

Doktor Luther Márton Kis Kátéja. 1929. Faksimile-kiadás, ára 2 pengő.

Doktor Luther Márton Nagy Kátéja. 1930. 1 P.

Luther: A Schmalkaldeni cikkek. 1937. 1.20 P.

Szabó József: A nagy reformátor. 1936. 40 f.

Virág Jenő: A Luther-rózsa. 1937. 60 f.

Ugyanaz: **Dr. Luther Márton önmagáról.** 1937. Ára 1 P.

Könyvet a kegyelmi eszközök és az imádság szolgálatában! Ilyenek:

Karner Károly: Máté evangéliuma. 1935. Előfizetőinknek kiadóhivatalunkban rendelve: füzve 3.80 P, kötve 4.80 P, másutt 5 P, ill. 6.20 P.

Lunde János: Jézus kis barátai. Gyermekprédikációk. II. kötet. 1936. 1.50 P.
Sztehlo Gábor és Urbán Ernő: Istené vagyok. Az Egyház tanítása kérdésekben és feleletekben. 1937. 40 f.

Scholz László és Urbán Ernő: Krisztus hatalmában. 1937. 3 P.

Túróczy Zoltán: „...és hívják nevét: csodálatosnak...” 1937. 4 P.

Kiss Samu: Evangéliumi posztilla, 1937. Füzve 6 P, kötve 7.80 P.

Wolf-Dedinszky-Kiss: A gyermek vasárnapja. I. 1937. Füzve 6.50 P, kötve 8.50 P. II. 1938. 5.60 P.

Scholz László: A hálaadás kelyhe. Tanulmány az Úr szent vacsorájáról. 1938. Ára 3 P. Ujdonság.

Kapi Béla: Békesség. Elmélkedések és imádságok. 5 P-től.

Raffay Sándor: Imakönyv. 3.50 P.

Vidovszky Kálmán: Imádkozó fiúk. 3.50 P.

Gyógyíts meg engem, Uram. Imádságos könyv betegek számára. (Harangszó kiadása) 20 f. Díszkötésben 1 P.

Naptárt! Például:

Fébé Naptár az 1939. évre. Könyvalakban 1.60 P. Tömbalakban 1.40 P.

Építő könyvet! Ilyenek:

Gotthelf-Kutas Kálmán: Pénz és lélek. 50 f.

Kapi Béla: Isten hárfása 2 P.

Oravala Ágoston: A parasztproféta. 6 P.

Edquist Márta: Északi fény. Képek a lapp ébredés történetéből. 3 P.

Pietilä: A bűn mardosása és az Isten békessége. 80 f.

Podmaniczky Pál: Nagy Sámuel próbája. 80 fillér.

Ugyanaz: Megnyílt szemek. 2 P.

Zászkaliczky Pál: Malmivaara Vilmos élete. 1937. Ára 1 P.

Turmezei Erzsébet: Ószőlő tavaszba. Versek. 1938. Ára 3—3.90—4.80 P. Ujdonság. Igen alkalmas karácsonyi ajándéknak.

Fall táblát, könyvjeizőt bibliai mondással!

E könyvek legegyszerűbben az evangélikus könyvkereskedések útján szerezhetők be. Ilyenek pl.: Luther-Társaság könyvesboltja, Budapest, VIII., Üllői-út 24. Fébé könyvkereskedés, Budapest, VII., Damjanich-utca 25/a. és IV., Deák-tér 4.